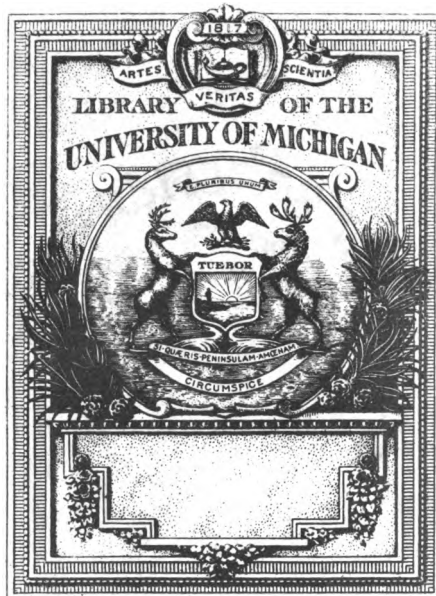

A 478200 DUPL

N E M Z E T I S É G

(JELENÜNK SZEMPONTJÁBÓL.)

I g a z í t á s.

25. lap 13 sor ha igen helyett: ha nem;

— — 15 sor s még helyett: ha igen.

NEMZETISÉG.

IRTA

GOROVE ISTVÁN.

Oh! my own beauteous land! so long laid low
So long the grave of thy own children's hopes
What is there wanting then to set thee free
Her sons may do this with one deed — Unite.
BYRON.

P E S T E N,

KAPHATÓ HECKENAST GUSZTÁV' S ÁLTALA MINDEN
HITELES KÖNYVÁRUSNÁL.

1842.

DB
919
.667

BUDÁN, MAGYAR KIR. EGYETEM BETŰIVEL.

754702-800

ÖZVEGY

G O R O V E L Á S Z L Ó N Ő

S Z Ü L E T E T T

R Á T Z M Á R I A M A G D O L N A

A S S Z Ó N Y N A K

K E D V E S A N Y Á M N A K .

Neked anyám dolgozatim ez első szüleményét néked ajánlom; a gyermeket szülői kezek kísérik az élet pályára és e pálya vajmi különbféle; de a mezőnek, mellyen keresztül vonul a hazának kell lenni. Boldog kit véle a gyermekkor első éveiben ösmértetnek meg. Én e boldogok közé számítom magamat, és ezt felejtetlen atyám után örökre néked anyám köszönöm. — Itt az életpálya kezdetén hová szerető kebellem, nevelő kezekkel kísérel, itt vedd tanújelét annak, hogy célodat nem tévesztéd. Lásd, olvasd, győződj

**meg, hogy szándékom volt haza eránti tartoza-
tim lerovását megkezdeni! és ha olvastad, és
meggyőződél, fogadd édes érzelemmel és ez ér-
zelemben, és tiédben hazám! találandja fel ju-
talmát fiad.**

Pest 1841. aprilis 16án.

E l ő s z ó.

Én e munkát még a mult év végével kezdettem írni, később némelly egyéni viszonyaim félbeszakasztani kénytetének, s csak martius végével fejezhetém be. Két körülményt akarok ez által kiemelni. Egyiket, hogy a munka nyomtatása mostanig hatalmamom kívül állott. Másikat, hogy a most szőnyegen forgó kérdéseket ha tárgyalja is, de a szempont nem az, melyből azok most vitatás alatt vannak. — Néze-
teim még akkor keletkeztek, midőn a mostani viták forrása még nem létezett.

Pest 1841. october 16án.

B e v e z e t é s.

Kik azt mondjátok, az átmenet korát éljük, — értitek-e az által, mintha hullámokon kelnénk ált, hogy a tulsó parton nyugalmat élvezhessünk? Ha igen, akkor nem vagyok véletek egy véleményben. És ti hazaflak, kik a külföldre mutattok ösztönt adni, a háladásra, vélitek, majd ha elérjük azt, kinyugosszuk az átalakulás kinjait? Ti is csalódtok. Jöttek doctrinák, jöttek rendszerek, és hosszú küzdelmek után életbe léptenek. Mi történt? Feltölülő vagyon, gazdagság mellett látunk kiáltó inséget; fényes csarnokokban hallunk egy két léptet s penészes üregekben rongyos tömegeknek pezsgő zaját. E kiáltó ellentét megtalálta apostolait, Sismondik, és Malthusok, Fourierek, és Owenek támadtak, és felkiáltának; a dolgok ismét nem jól vannak, a status végveszélynek indult. És így még az egyik mozgalom célját sem éré, midőn már egy másik kezdí a status rendszer idegelt ájtárni. Mindezeket nyugottan szemléljük tőlünk irigylett nagyságu nemzetek

kebelén, és mi itt Europa szívében felejtettek mind e bajtól mentek vagyunk. De minden nemzetnek megadá a sors a küzdelmek anyagát. Egyik élteért, másik dicsőségeért küzd; egyik honja határait víjja vissza, a másik harczol, hogy a világ minden részeibe kiterjessze azokat. E küzdelekből nem kis rész jutott nekünk is. Nemzetiség, és alkotmány a kettő a jelszó, ennek javítása, amannak terjesztése. Amazért szorosán még nincs évtizede, ezért több mint félszázada, hogy harczolunk. És harczolnunk kell akár külső akár belső életünkbe tekintünk. Nyugotról csak messziről haljuk a hullámok zaját, tőle magas bérczek övedzenek el, mellyeknek szükkeblei közt elhal a viszhang. Keleten egy épület roskadoz, s tárt nyiladékaiban az éjszak zivatarra jár, s megrázza alapban — ugyan a zivatar, melly a bérczek közt ős erdeink tölgyeit is meg megingatja. Hol a menekvés? saját ereinkben. Bennünk, és szabadságunkban sok az erő, — ebben bizzunk. Harczolnunk kell érdekeink szapora kifejtéseért, s meggyógyul beteg nemzeti testünk, pedig az egészség erő.

És ha én e béke-harczban egyetlen fegyvernek tartom az elvet „követeljük nemzetiségünk elfogadását egy felől, más felől nyujtsuk alkotmányunk jótéteményeit, még a diadalt nem vélem így biztosítottnak.“ Elfogom mondani mikint vélem e fegyvert forogtatandónak, mikint az elvet a teméntelen kérdésekre alkalmazandónak.

Ha jövő nagyságunk eszközeit, mindegy, a világtörténet régibb vagy újabb lapjain keressük: időt veszünk; ha feltalálni véltük: magunkat ámitók el. Mikint eddigi fenmaradása nemzetünknek sajátyszerű jelemmel bír; úgy sőt inkább még jövő fejlődésünk egészen eredeti, a külnemzetekétől eltérő történetet nyerend. Visszahozhatjuk-e az egyszerű erényt, mellyen az előkor népeinek nagysága alapult, most, midőn a statusszerkezetek a fénynek, kéjelmeknek nyujtanak legtöbb anyagot? Megvolt a lovagkornak is nagysága; de felépítjük-e a romokat, elpánczélozzuk-e kebleinket, s vele sziveinket is ujra? Nézzük a jelent. Nyugotot, és délt a szabadság lángoló vágyai izgatják. Éjszakon egy nagy kormány nemzetiségi sympathiákat teremt, s a vallásiakat ápolja, támogatja. Mellyik cselekvényt, mellyik rendszert fogadjuk el mi? Mi, kiket alkotmányunk annyi rendre, annyi osztályra eltagolt, és kik annyi vallásnak, annyi népelemnek vagyunk részesei?

Némelly nézetek világosságba hozandják e kérdést.

Az emberek a szabadság felé hatalmas ösztön, kiolthatlan vágy által vonatnak. Sok millio ezeknek száma hazánkban. Nemzetiségünkhez hasonló ösztön vonz — de

itt a szám nem hasonló. A szabadság hiánya naponkint fájalmakban nyilatkozik; a vágyak érette naponkint fellobognak. Nemzetiségünk elfogadása egy másik feláldozását, vagy az önmegtagadást kívánja meg. A szabadság működése sebes és erős; a nemzetisége halk és már ezért is gyengébb. Amannak eredményei közelebb fekszenek; távolabb ezeké; innen van, hogy azokat könnyebben látjuk és értjük; ezek kétes fényben tűnnek elő, s benézni ebbe mindenki sem akar sem tud. Korunk kifejezéseivel élve, azok inkább anyagiak, ezek inkább szellemiek.

Nemzetiségünkért félszázada hogy harczolunk — ez patriotismus inkább — szabadságunk kiterjesztéseért alig évtizede — ez cosmopolitismus inkább. Létez egy tan születménye a múlt századnak — mely a civilisatio hazáját az egész világra terjeszti ki, s így a szabadságét is mint nemzójét annak; e doctrina tömkelegében elenyészik a honfi, s elő áll az ember természetes jogainak követeléseivel: ez eszmétől ittasan ömlött ki Európára a francia ár, de sikere mi volt, kimutatja a historia; mégis minden tévedések mellett, alig van nemzet, mellyre jótékonyan is nem hatott volna. Azonban a francia ár visszavonulta után határozottabban látjuk a nemzetiségeket előlépni, s feledékenyebbnek a kort emberi, világpolgári, mint a hazafi jogok eránt. Mi következménye leend ez új iránynak, ismét az idő megmutatja; de én csekély véleményem szerint a szellemben, hogy mindenki szorosabban kezdi ölelni honát, az emberi nem összes boldogságára sokkal több üdvös eredményt látok, mint a cosmopolitismusnak hazátlan életében. A cosmopolitismusban a

czélt imádom; de valósításaért a' hazafisághoz ragaszkodom. Tekintsétek hazánk kettős törekvésü politikai életét e szempontból, és a helyett, hogy rosszallanátok azt, meleg részvéttel fogtok feléje vonatni. Itt e nagy földterületen, a Karpatoktól a Dráva partokig, sok millio joggatlan ember él, de mi, kikről a gondyiselés szelidebben gondolkozott, jobbjainkat nyújtjuk feléjük. De itt szinte e magyar hazában sokunknak sok féle hangokra nyílnak ajkai; sokan sok féle vérből származtatjuk nemzetiségünket, s innen lesz, hogy egymást nem értjük, ebből pedig ha nem ellenkezés, igen részvédtlenség s hidegség foly ki — egy nemzet életében vészes tulajdonok — és mi, kiknek a gondyiselés megengedé, hogy fejlődésünk ez akadályát felfoghassuk, azt mondjuk: ez ezer éves magyar hazában a magyar nyelv, és nemzetiség legyen az, melly az egyesülést megteremtse. És innen, uraim, nemzetiségünk terjesztése. Mutassátok meg, hogy nem szükség az egység a nép életében, és mutassátok meg, hogy az egységre nem szükség a kölcsönös megértés, nem szükség az érintkezés, az eszmecsere, nem az igazgatási nyelvegység, mutassátok meg, hogy kebel kebelre borulhat a nélkül, hogy a nyelv annak érzelmeit előbb elmondotta; mindezeket mutassátok meg: és nemzetiségünk kiküzdéseért a fegyvert lerakom. Uraim, kik cosmopolitanus szemüvegen nézitek a világot, ti sem kárhöz-tathatjátok nemzetiségünk mozgalmait, mert ismétlem e népnek boldogsága egykép e nemzetiségben fekszik.

De a buzgalom nemzetiségünk iránt, nem e forrásból eredett. Fél század előtt, midőn a nemzet nyelvét egy

nyugoti elem ellen ótalomba vevé, a fentartási ösztön volt az, melly a nemzetiséget a végenyészettől megmenté, és e félszázadi folytonos küzdés elég volt arra, hogy fenmaradását biztosítá. Itt még nemzetiségünk mélyebb társasági czélok érdekéből nem látszik mozogni, de most uraim, e szempontból fogjuk nemzetiségünk ügyét, és lépünk határozottan az új pályára, hogy magyar nemzetisége mellett e nép nagy és boldog legyen.

Ezek után ha valaki azt tanácsolná: ragaszkodjatok nemzetiségötökhöz, s mellynek kifolyása, alkotmánytokhoz: visszautasítanók a tanácsot, mert alkotmányunk mostani szerkezete mellett, nemzetiségünkhöz ragaszkodni, és mindkettőt veszteni, egyet tesz. Ha más mondaná: egyedül a szabadságban, s így alkotmánytok reformjában keressétek jövő nagylétetöket: nem hinnök szavait, mert e hit nemzetiségünket ásná alá, pedig nemzetiség nélkül az alkotmány ingatag, s ekkor nem erős, nem nagy a nemzet.

Higyjünk azoknak, kik azt mondják: jövő nagyságunk, boldogságunk az alkotmány reformján, s nemzetiiségünk terjedésén, együtt véve, alapszik; mert személyünket, s vagyónunkat alkotmányunk, — alkotmányunkat nemzetiségünk biztosítandja; az első által erősek és gazdagok, együtt véve, boldogok, és nagyok leszünk.

De a két elv létesítése nehezebb, mint első pillanatra gondoljuk. Látva a nagyszámu népet a kelő naptól a lenyugvóig, nehéz munka és suly alatt görbedni; látva a száraz arcok verejtékét, a kiaszott tagok remegését, — és így folyt évek után alig örülni néhány pillanatnak,

mellyek a fájdalokra enyhet hoznának, s vigasztalást a multért, s ehhez hasonló jövőért; vagy visszatérve országokból, mellyekben müipar s kereskedés szabadon mozogva, fényt s vagyont árasztanak szét: nem könnyü e a felejtkezés minden egyébről, mint elfojtani az inség, és nyomor forrásait, mint megmenteni bilincseitől a müipart és kereskedést? más szavakkal az alkotmányt jótéteményeit, kedvezéseit szétárasztani, vagy még rövidebben javítani alkotmányunkat? Ismét fényes utczákon, ezerek tömegén keresztül haladni, s belső szorongatások közt várni csak egy-két nemzeti hangot, vagy utazva mértfüldekre, s nem hallani nyelvet, nem látni szokást nemzetit, s nem találni élvét, mellyen a nemzetiség érzelmei felmelegülnének s csak tova vinni a fájdalokat, az e miatt támadottakat! vétkes e ekkor a felejtkezés minden egyébről, mint a vágyról: értse mindenki hona nyelvét, legyen azzá a nemzet, minek nevét viseli? — Valóban illy benyomások, illy érzelmek közt könnyü a tévedés.

Ha most, midön a müipar és kereskedés a félvilágot kormányozza, most, midön e két iparág nálunk is olly hatalmas fejlődésnek indult, most midön a nagyszámú nép értelmisége olly gyorsan növekszik, ha most az alkotmány minden vagy igen sok kedvezése figyelem nélkül terjesztetik ki mindezekre, mi történik ekkor a nemzetiséggel a sokfelől feltornyosuló erök közt? Az ipar müvei kiszámolhatlanul szaporíthatók; a kereskedés kincseit az egész világból gyűjtheti, növesztheti ereit; a földművelés erejét a föld terjedelme határozza. Bontsátok el a korlátokat, hogy egyik osztály a másik iparterére

szabadon átköltözessen, és mellyik a pont, mellyhez a csupán földbirtok, és sem műipar sem kereskedés által nem képviselt nemzetiségünk ragaszkodik? Ekkor nem a terjesztésre többé, hanem csupán fentartásra kellene erejét összevonni. Uraim! ha vigyázók nem leszünk, könnyen e helyzetbe jöhetünk! De tegyük fel ezt, s ekkor hol a nemzeti egység? Vélhető e: hogy az ujan felszabadított erők, a műipar, s kereskedési elemek képviselői magokba olvasztanák a földbirtokét, a kizárólag magyart? Ez soha nem történnék; mert az állandóságban nagyobb az erő mint a változatban: amaz a magyaré, ez az idegeneké. A magyar, terjeszkedésének megakasztásában, fenmaradására nézve mégis biztosítatnék. Az idegen mindenével, jogaival, és sajátival, magára hagyatva, természetében fekvő belingadozások mellett, még egy külső változékonyság kárainak tétetnék ki. Említsem e itt, hogy ez által a közigazgatás megnehezedett, az értelem fejlődése meglassítatott? Illy eltagolt, illy bizonytalan állapotba jönne a nemzet, tekintet nélkül a magyar nemzeti egységre.

Ha gondatlanul sürgetjük az alkotmány javítását, nemzetiségünknek ártunk; ha gondatlanul ragaszkodunk ehhez: alkotmányunk javítása marad el. Azért a legnagyobb ovatosság — és figyelemmel kell eljárunk a két elv körül. El kell találnunk a vonalt, mellyen a nemzetiég és reform. érdekei egymást megérintik; el az eszközket, mellyek a reform., és nemzetiség kívánatit pártosítják. — Kik engem e rövid iraton keresztül kísérnek, látni fogják, hogy szándékom volt a vonalt, az eszközöket kijelelni.

E tekintetből ismernünk kell az erőket, melyeken az alkotmányjavítás mozgalma alapszik; ismerni a forrásokat, melyekből ez erők kiszivárognak. Ismerni minden osztályaiban, s ezek minden árnyéklataiban a nemzetet, mert itt fogjuk feltalálni a forrásokat, melyekből alkotmányunk, s nemzetiségünk érdekeire még sok új erő szivároghat ki. Mászt részt ismernünk kell mind azon idegen nemzeti elemeket, melyek nemzetiségünk terjedését akarva nemakarva korlátozzák, hogy megtanuljuk, mi s mennyiben függ azoktól nemzetiségünkre nézve.

A reform érdekében, az alkotmányos osztályzatot, a nemest, polgárt s köznépet, és a nemzet gazdaságát, a földművelőt, a műiparüzőt és kereskedőt kell vizsgálnunk. A nemzetiségre nézve tekintenünk kell a németet, szlávot és oláhot. Azonban a vizsgálat egyszerűbb, a világosság nagyobb leend, ha választjuk az alkotmányos osztályzatot; mert ez magában foglalja amazokat is, sőt e három szempontból nemzeti létünk minden árnyéklatait átpillanthatjuk, s nézeteinket — mi célunkra mulhatlan — kellő helyen adhatjuk elő.

N e m e s s é g.

Mennyi eszme, mennyi gondolat nem csalatkozik e szóhoz! Ha átküzdöttük magunkat a sok százados történeten a számtalan események tömegén áthaladtunk: mi marad emlékünkből egyéb mint képe egy színetlen rongyos szövetnek, mellyen csillogó aranyfonalakban e szó „*nemesség*“ ágazik keresztül; és ti, kiket ősz fűrtökbe borított a kor, ti láttátok a rengéseket, mellyek fél Európán vonultak át, és ismeritek a jeleneteket, mellyek e rengések közt fogamzottak; és ha felettök komoly redőket öltöttek homlokaitok: hazátoknak, a forró szerelemmel öleltnek állapotja nem elüzi e azokat? E kor rengései közt ingatlan áll a meg a nemesség hazánkban. Hogy történt ez? hogyan, hogy hatalmát egy felsőbb vagy alsóbb erő magához nem ragadá? hogy azt a vészek és villámok közt megtartá? és hogyan, hogy el nem vérezett a hosszú harcok küzdelmei alatt, vagy előbbi nagyságának romai közt a hosszú álomban meg nem merevült?

E kérdések nem hasztalanok. A felelet jövőnk reményét nyújtja kezünkbe, s nekünk a homályban bolygóknak mi más az, mint a sugár, melly édesen szivárog be a

szaggatott kebelbe? A nemzetgazdaságban az összes vagyonnak legfüggetlenebb legálandóbb elemét a földbirtok képviseli, mert az élet első szükségai általa fedeztetnek. Innen pedig foly az, hogy menten az ingatagság, a változat káros elemeitől, birtokosa jellemének nagyobb szilárdságot, komolyságot, politikai állásának nagyobb függetlenséget kölcsönöz. E sajátok által pedig azt inkább magához lánczolja, s minél tovább száll az unokákra, annál több édes emlék, annál több szent hagyomány által válik becsesbé. A költő mondja: „a férfinak kedves az atyailak, hol minden tárgy gyermekkori parányi örömeire emlékezteti, hol a szülői szeretet édességében részesült, hol később háznépét táplálta, hol munkált, épített, jót és rosszat szenvedett, hol kedveseit egymás után sirba kíséré, hol maga is egyszer hosszú mély nyugalomban feküdni fog; s ez édes és keserü érzelmek vegyületéből szövődik az oldhatlan láncz, melly őt minden mások felett e helyhez szorítja.“

A föld az, melly tulajdonosának szilárd és nagy erőt és állandó hatalmat nyújt. Illy erőt, illy hatalmat biztosított magának a nemesség, midőn a nagy földterületet, a karpatok csúcsaitól keresztül a téres síkokon le egész a Dráva partokig önmagában felosztá, s inkább még, midőn későbbi intézvényei által a földbirtokosság jogát saját számára szorítá. A birtokjog az egész nagy erőt, melly a földgazdaságból az egész statusra szétterül, a nemesség kezeibe tévé le; az ősiség e hatalomnak állandóságot szerze, s együtt véve ezek azon roppant erőnek lőnek forrásai, mellyek most a nemesség által kép-

viseltetnek. Ha az így szabályozott földbirtoknak jótéteményei egész terjedelmükben nem fejlődhetének is ki, annyira, mint helyzet, földminőség, és sok más körülmények engedék, ha a gyönyörök és kéjek annyi tápszerei nem is áradoztak szét belőle: de a független lételt mégis megszerezték a tulajdonosnak — és ez, e legfőbb kincs birtokában, gondosan ápolta az érzelmeket, mellyeket őseink sok százados élete és inkább még a kétes jövő kebelébe lehellenek. Higyétek pedig nekem, látatlan elem a honszeretet, és épen azért fel sem is számolható; de a status erőnek oly bizonyos alkotó része, mellyre támaszkodni örökké, mellyet atnézni soha, nem lehet. — Ezekből tehát a nemesség vagyona, mellyet hatalom kísér; Innét jellemében a szilárdság, innét a hiúságnélküli honszeretet; és ha ez át nem is ragyogta a bérceket a tengereket, de csendes, és örökös lángjaival sok vézből kimenté a hazát.

Átmegyünk most egy más hatalomra — ismertebbre mint amaz, mert nyilatkozása szüntelen, és sokszor elégé dörgő, hogy a legszendergőbbnek is figyelmét magára vonja. Ki nem sejdíti, hogy nem más ez mint az alkotmány? A földbirtok megalapítá a nemesség függetlenségét; az alkotmány erejének használatára a legtágash kört nyitá meg — és e kettő szoros viszonyban áll egymással, miként két oszlop, mellyen építmény nyugszik; ledől az egyik, vele az építmény roskadott; a másiknak ereje semmivé lön. Foszzátok meg a nemességet földbirtokától, és szabadsága játékszer leend, mellyet az első vihar elseper — foszzátok meg alkotmányától, és birtok —

erejét egy csapás megtörni; azonban hogy lehetlen legyen ez, egyik úgy mint a másik: azt eddig e két erő együtt biztosítja.

Igen elvezetne bennünket célunktól, ez alkotmány részleteibe bocsátkozni, hogy a fentebb mondottakért magunkat igazoljuk. Alkotmányunk becsét nem statutani, nem speculativ vizsgálatokkal akarjuk kitüntetni, hanem kimutatásával az egyszerű jelenetnek, hogy nyolczszázados rengések közt épen megáll — és ezt nem korából következtetjük, mert ekkor a chinai alkotmánynak kellene elsőséget adnunk — hanem azon belső erőkből, mellyeknek e maroknyi nemzet fenmaradását tulajdoníthatja, és ha egyes institutioinak szemléleténél nem is ragadtatunk el többé: de örülnünk kell végtelenül, hogy fenáll; mert a békes haladásnak, a reformnak elég mezőt nyújt. Bukása nem csak megsemmisítette függetlenségünket, szabadságunkat: de magával ragadta volna jövőnk minden reményeit, egyetlen dijt a gyötrő vágyakért, s egyetlen kincsét a millioknak, mellyen a mindent nélkülöző állapotban csüggenek. Azért benső tisztelet ez alkotmányíránt minden honfítól, s megvetés az idegennek, ki mámorosfejével ide hányatva, azt, vagy „constitutionalis mozgalmainkat“ gunyolni merészli.

Igy a magyar alkotmány általános szempontból.

Fő életere ennek a municipalitás. Ujabb időkben vizsgálatink kedvencz tárgyaul tűzők ki megyehatóságainkat ismerjük mint ötvenkét, (most már négyel több) fejű hidrát, ismerjük mint gatantiáját alkotmányunknak, és ez idő óta kétszeres hévvel ragaszkodunk hozzájuk. De tud-

juk e, milly viszomban állnak ezek az egész néphez; jövő fejlődésünk mennyire függ tőlök? nem lesz tehát ártalmas a lepelt ellebenteni, hogy mik minden emberi intézetnek sajátí, a hiányokat is felfedezhessük — milly fonák, a financialis oldal, mik a status hatalom — különösen a végre hajtó, s biróinak egy személybeni párosításának következményei: pedig, uraim, jótékonyága a municipalításoknak leginkább ezektől feltételeztetik. A toll, melly ezek megfejtését tüzendí ki célul, üdvös szolgálót teend a honnak, mert ne felejtünk el, míg összes érdekeink kifejtésén csak időszakonként munkálkodhatunk: szakadatlan, és háborítlan tehetjük azt az 56 megyei érdekekért, mellyek utóbb mégis összefolynak — közös céljában a honnak. Én szorosán ragaszkodva kitüzött célomhoz, a municipalításokról csak úgy szóllandok, mennyiben a reform és nemzetiség jövőjével összefüggésbe hozhatók, és mennyiben közvetlenül befolynak a nemesség jellemére, politikai állására és erejére.

Municipalis rendszer szabad statusok mozgékony életében anyaga az állandóságnak. Statusok, mellyek nélkülözök ezt, sebes változatok, forrongások veszélyeinek tétetvék ki, s ha ezt elvileg hinní nem akarjuk, tekintsünk Franciaország állapotára, melly üdvös reformjainak eredményét épen ennek hiányából teljes mértékben nem elveszheti, — s miért ez? mert a több részekre felosztott status hatalmat nem lehet egy csapással megdönteni úgy mint az egy ponton összegyűjtöttet, s mi itt az általános változatról mondatik, érteni kell azt a legapróbb ujtások — javításokrol — s itt, uraim, az egy-

szer nem áll a „*divide, et impera.*“ De ebből a legsebesben vonatható következmény az, hogy a rendszer nehezíti a haladást, s ez ismét nem a legkedvezőbbben alkalmazható reánk, kik ha körültekintjük magunkat, mindenütt az elmaradás gyötrelmeitől telünk el, és a meggyőződéssel, hogy tán nincs eset, melyben haladásunk elég sebes volna — és ez mind igaz — de miként alább bővebben ki fog tűnni, ellensúlyul ezeknek ott van a nemzet jelleme, mely önérdékének mellőzésére bírja, ott a legújabb történet tanulságul, hogy némely körülmények közt a haladás édes képeitől megválva, a maradás érdekeiért kelle küzdenie. Igaz, hogy a centralisatio mellett könnyebb a haladás, a javítás: de nem ritkán történék, hogy ez nincs szellemében az egésznek, s így jótékonyága az ellenakaraton, szokásokon megtompul, elenyészik, míg a helyhatósági rendszer mellett minden újítás inkább kifejezését képviselve az összes nemzet akaratnak, szilárdabb erő által kísértetik. Hozzá szavát mindenki adhatá, akaratát kijelentheté mindenki — s ezért e mellett félni nem kell, hogy a változat szükségtelen volta vagy koránsága a reformnak, nem tetszést, ellenhatást vonand, maga után — olyat, mely veszélyesen hatna reá vissza. Ime a municipalis szerkezet mint óriási erő, mely haladásunkban kísér, s minden lépést, melyet előre tevénk, biztosít; ime mint eddigi alkotmányos életünknek úgy jövőnk fő garantiája.

Helyhatóságaink egyfelől mindannyi fészkek, melylyekből a törvény keletkezik; másfelől mindannyi körök, melyekben a tartományi, megyei érdekek képviseltetnek,

s én egyik fő hecsüket éppen ebben találok fel, mert hiányával az elsőnek a nemzet apró részekre eltagolt gondja, figyelme mellett elvesztené az összefüggést, melyet a honnak a törvényhozásba összefolyó céljai képeznek, s minden tartomány mindannyi önzés, mindannyi magány haszonkereset térhelyévé válnék, hol a nemes versenyzés helyett a szűkkeblűség és egymás fölötti uralkodás szelleme vinnék a főszerepet, az országkormányzat megnehezednék, s a törvényhozás magas céljai nem egyszer, a végrehajtásé igen gyakran hiúsíttatnának meg. Azonban így minden hatóság saját és a hon ügyének előmozdítására meg van hívva; amaz belőlünk megye — ez hazafit képez; amaz által nyerjük a megyekormányzati jártasságot, ez által a törvényhozási értelmet; részünk a megye igazgatásával foglalkozik főleg, részünk főleg a törvényhozással — és ez által lesz a nemesség testülete azon férfiaknak, kik kezeiben az országkormányzat letéve van.

És mily eredményekre jutánk ezek által? A nemesség birtokában látjuk a status-kormányt; és ki nem látja ebben a hatalom igen nagy factorát? A nemességet látjuk birtokában az értelemnek. Ez értelmességnek önkormányzati, de még inkább törvényhozási részvéténél fogva naponkint emelkedni kell; és itt az értelmesség ereje most még egész terjedelmében nem mutatkozik; de jövőnk fényesen ínt felénk: mi tilt, hogy a statustudományokat a legapróbb elemekig sajátunkká tegyük? korunk a legkönnyebb módokat nyújtja reá. Szónokoknak születünk, s ha nem, azokká képeztetünk, párosítsuk azokat elragadó szónoklatunkkal, és értelmességünknek megadó az életet,

és így hatalmát sokszorozók. — akkor majd felkiáltunk: van e nép, mely érdekeit jobban értse, és ez értelmet jobban használja?

Ott, hol a nemességről szóllunk, kihagyhatjuk e a historia szellemi erejét, melyét az ez osztályban ápol? Az ezer éves történet nem egyéb mint visszarágyogása a nemesség életének. Pedig sok erő fekszik az érzelemben, mellyel a letűnt idők emlékein csüggnék — apák gyermekeikre szállítják sajátukat, emlékeiket, és a hálás utódok megőrzik azokat. Így az egész nemzet. — Az ősök dicsőségét az unokák öröklék; és a nemzet, melly ez örökséget őrzi, sokat veszthet, szabadságát, függetlenségét: de nem a reményt, visszaszerezhetni ezt; fájdalomban megtompulhat, elcsüggedhet: de nemzet lenni meg nem szűnik. Az ősi dicsőség, — Vannak példák — Uraim mint látatlan erő támogatja ezer évek után is az ébredő unokát, ragyogó képeivel lelkesedést teremt, és bizalmat, és bátorságot önt a kebelbe. Illyen az őskor történeti emlékeivel. Ott az előkor eseményeiben fekszenek a példák, mellyeken nekünk is fel kell melegülnünk; ott az ezer — éves nemzeti életben a tanulság, mellynek ezeréves jövőnkre kifolyni kell. A saját ütközött majd nem kiirtá e nemzetet, s egy század után reája Nápoly falain lobogtak zászlói; Várna majd nem halálos sebet hozott reá s fél-század mulva három ország fővárosi nyiták meg kapuikat seregeinek; — és a történetek sötét lapjain is azokon, mellyeken könnyek vagy fájdalmak közt halad át a honfi kebel, van tanulság, igen sokoldalú tanulság; és ha felgyúlunk a dicsőség emlékein, és elmélyedünk az elha-

nyatlás lapjain: akkor bírjuk azon szilárd pontot, melyhez jövőnk felderítési cselekvényünkben ragaszkodhatunk.

Megvallom, újabb korunkban a hidegség, a közönyösség leélt időnk iránt nem egyszer elkomolyíta Jövőnk számtalan mosolygó képei között elménk nem képes e az ősieknak tért nyújtani? vagy az újabb kor világhősei mellett elenyésznek a Hunyadyak, a Bátorjak, és ha igen, sorsuk felejtetni? Nem akarnám csökkenteni a lelkesedést jövőnkért — Magyarország lesz, én is azt tartom; de nem mondom: Magyarország nem volt! mert megfosztanám a lelkesedéstől, meg az önbizalomtól; és a jövőnek homályos szövevényei közül tudnék e olly bizonyos, olly elemző képet alkotni, mint a múltban készen áll? tudnék e adni színezetelben, árnyéklataiban annyi bájta, annyi ingert, hogy képzeleteinket, heveinket magával ragadja? a jövő bizonytalan — a múlt lett dolog. Könnyebb megóvnunk az ős szobrokat az enyészettől, mint ujakat alkotnunk. Azért őrizzük szüzen kebleinkben a történeti emlékeket, és gyakrabban pillantsuk át a lapokat, hogy a néha csüggedő kebel új meleget, a néha elkomolyodó új örömet, s vigasztalást, az elragadott komoly tanulságot — az egyetértés szükségét szíhassa fel rólok. Legyünk ismét ragaszkodobbak az ősök korához, mert, ismétlem, sok szellemi erő rejtezik a történeti birtokban, mely hazánkban majd kizárolag az osztálye, mellyről most szólánk.

Igy látjuk a nemességet birtokában ennyi erőnek, ennyi hatalomnak. Ezeket pedig tudnunk kell, mert a nemesség a földtulajdonnal, az alkotmány kedvezéseivel bi-

ró osztály, a historiai nép, az energicus jellem, a tartalomdus politikai értelmesség, a lángoló honszeretetet, képviselik a magyar elemet, ellenében a változatoknak, kitett müiparvagyonnak, ellenében osztályoknak, mellyeket sem hasonló jogok, sem az az értelem, sem az a honszeretet, politikai mozgalmakban nem vezet, nem üsztönöz.

Illy viszonyokban a többi osztályokhoz, illy erökkel felruházottan tett e mit, hogy magához küsse az elszagatotott polgártársakat, hogy vigasztalja a szenvedőt, hogy a jogtalannak megadja azt, mit ez természetesen követelhet? Érdekes lesz vizsgálni ezt; mert ha igenlő leend a válasz, ha felleljük a résztvevő kebelt, fel a boldogító vágyat, fel a megkezdett tett pályát: akkor a magyar nemzetiségnek fényes diadalát mutattuk ki; azt mellyet a nyert sympathiák által vitt ki magának; megnyeré a bizodalmat, meg a polgártárszeretetet, és az első kézszorítás által a nemzeti egységnek megvettetett alapja.

A nemzet akarata sokfélekép nyilatkozik; — minek elősorolni az ismert organumokat, — nálunk legtisztábban legerősebben nyilatkozik a képviselő által: nálunk a képviselt nemzet a nemesség; — ki ezt ismerni vágyott véleményében akaratában, meghallgatá a képviselőség követeléseit az utolsó évtizedben; és vak volt, ha nem látá a segédkezeket, mellyeket milliók felemelésére kinyujtott; süket, ha nem hallá a vigasztaló szót, erős követelő hangot, s a kis diadal feletti ujongást; és rossszívü volt, ha a tiszta vágyakat, szándékot félre magyarázta.

Ott látjuk a nemességet a legközelebbi évtizedben a népszerű reformok pályáján, semmire mint önjerejére támaszkodva, mindenek, még sympathiája nélkül azoknak is, kikért olly hön dobogott keble, kikért olly csüggedetlen, olly határozottan küzdött. Ott látjuk őt készen meghasonlani önmagával, készen a poharat üríteni, mellyet e meghasonlás ez egyenetlenség számtalan keserű eredményei töltének meg, és meghasonlani egy felsőbb hatalommal is; itt álljunk meg: három év beszél ennek bús következményeiről, és ne vonjuk el a lepelt, mellyel jótévő kezek azokat előlünk eltakarák.

Ha a tanácstermeket százezerek övezék közül, kik lelkesedés és örömríadás közt fogadák a be- és kilépőt; ha milliók esengtek hallani, olvasni a parlamentarizmus folyamáról, kimeneteléről, ha hatalmas közvélemény állta támaszul a háttérben: mennyivel sebesb, mennyivel bizonyosb volt a küzdés! Mindezek hiányoztak, s az eredmény lön, hogy az annyi áldozattal kivitt kis diadal is mindenkinek inkább, mint a nemességnek tulajdonították. S midőn így közepén nagy népnek, az általa olly hön öleltnek törekvéseiben ismeretlen támogatlan haladt: ki fogja vélni, hogy Europa tapsolta felléptét sympathiával kísért haladását? Számára ennek hazánk egy folt a földahroszon; nemzetünk egy szó a lexiconban; a nemesség pedig mi más, mint kis kényurak nagy testülete — hisz ezt a történet így tanítja, a 18. század pedig így jellemzi! — Uraim, várhatjuk e joggal, hogy kik hazánkban újabb törekvésünkben nem ismertetünk, külföldön fogunk ismertetni? mégis keserűen metszenek külföldi „poeták, kóborok“

gúnyai, mellyek elmaradásunk fájdalmait halmozzák; de kik a feljajdulást tapasztalák, azok örülni is fognak a jelenetnek, mert látják, hogy ez maga újabb szellemiránynak kifolyása.

Mutassatok nekem ehhez hasonló kiváltságos osztályt! Illyen volt a francia nemesség 1789ben s előbb? Általa és hasonló irányban történtek a változatok? általa szivárgott át a democraticus elem a status életébe? Legkevesebb! Franciaországban e korban hatalmas és számos középosztály létezett, mint egyetlen jó következménye a colbertismusnak; ez kezdé meg a mozgalmat s magával ragadá a nemességet, melly akarva, nem akarva a feltornyosuló erőnek engedni kénytelenítették; a középosztály folytatá s bevégzé a mozgalmat. A nemesség jog és szabadságtalan, talán ma is ott kéjelegne Versaillesban, üres czimek, rangok, erőtlen hivatalok után kapkodva; ma is felsőbb régiókban usznék, megvetőleg pillantva alá a polgári társaság terrenumára. Ismerjük a parlament reformtörténetét Angol honban: majd 40 évig veré vissza itt a nemesség a népszerű szellemet, és csak akkor engedett, midőn a nép már fegyverhez nyujtá kezeit.

Mindenütt így történt ez; beszél a historia, hogy a nemesség előjogairól csak akkor mon da le, sőt kizáró jogaiha csak akkor fogada mást, midőn erők állottak elő, mellyek a diadalt magokban hordák. A magyar nemesség egészen ellenkezőleg — hatalmas erők akarák a czéltól elvezetni, a pályáról leszorítani; de ez szilárd volt feltéteiben, miként tiszta szándékában; süket-néma volt, kiért küzdött, de ő nem csüggedett: folytatja harczeit, ju-

talmat nem a jelenben, hanem a késő jövőnek áldásában keresve — atya, kisdéd gyermekének jövőjén fáradoz, midőn sem elméje még nem foghatja fel, sem nyelve nem rebegheti a hálát. Illyen volt a magyar nemesség; öntudatában találá az örömet, s keblébe temeté el fájdalmait, keserveit. Eleget tőn-e tehát polgári tartozásának, hogy alkotmánya vagyont, értelmet, majd-nem kizárólag nála tett le? eleget tőn-e kora kívánatinak? eleget-e hát ősi emlékeinek, hogy az egykor dicső hazának csillaga ismét felragyogjon? — lemosta-e a zsarnokság, a retrograd, a hálátlanság szennyét önmagáról?

Ez a magyar nemesség az utolsó évtizedben. Addig alkotmányos életében mindenütt látjuk a ragaszkodást régi jogaihoz, de ki fogja azt rossz néven venni? E régi jogok sok százados életéből folytanak ki; ezek birtokában lőn egykor nagy és hatalmas, és midőn a két százados harcok alatt majd elvérzett, e régi szabadság, ez ősi aristocraticus alkotmány ugy a kelet, mint a nyugot ellen megmenté nemzeti életét. Uraim, csoda-e, ha ez most is fenáll nyomasztó szabályival ugy mint dús jótéteményével!

1789ben kezdődtek a francia mozgalmak; hazánkban felőlök homály borongott; sajtó, hirlapok csak az eseményeket adák elő, és a nemzet borzalommal tölt el; mindenütt a guillotint látá, mellyel Dantonok és Ropespiérreek véres játékot üzének; előtte az új doctrina és lázadás, a mozgalom, és rém egyet jelentének, s az újabb eszmék, mellyek e szomorú eseményeknek akaratlan teremői lőnek, Magyarországhban nem elfogadást, de be-

Jövetelt sem találának. — Az 1790ik esztendő bennünket is ingerülten találta ugyan, de az indulatot nem gerjeszté új alkotmánynak követelése, vagy megtagadása, hanem kiforgatása az ős aristocraticus alkotmánynak, melly már a XVI. század elején felelős kormánnyal láttatott el. Ehhez járul, hogy nálunk vagyonos, értelmes középosztály, polgári rend, fészkei a democraticus elemnek, hiányoztak, vágy és kérelem, kívánat és követelés nem léteztek; és így ki fogja itt osztályszellemnek, önzés — kényuri váagnak tulajdonítani ez indulatot; akkor még népszerű eszméket nem birt, a polgári osztályzást a status céljaira nem a szemmel nézé. Ezt tulajdonítani kell a szabadság szeretetnek, melly szabadság csak benne, csak általa élt; s csak így élhetni vélelt. De ebből a jövőre, boldogságára a népnek származott, hogy fennmaradott, a békes alkotmányos út, mellyen minden javítást, minden népszerű intézvényeket létesíthetni, s így a következés lön, hogy a nép a szolgaságtól, a hon az erőszakos, talán véres rengekétől megmentetett — és ezeket az idő bizonyítja be, mert a reform pályáján ott látjuk már a nemességet, s a béke üdvei közt nyugton nézünk a jövő elébe.

Igaz, még a múlt évtizedben is történtek dolgok, melyekből sokan az önzés, az uralkodásvágy gyanufellegeit kezdék előidézni, igaz, akkor is, midőn már olly sürgetők a szükségek, olly hangosak voltak a követelések, a fenálló jogok mellett harcokkal látjuk elfoglalni a tért, időt mellyet a nép legméltányosabban követelhetett, nem érdemlett sorsa keménységeinek enyhítésire. De uraim, jegyezzük meg, hogy a jövőben rejő jogállapot felé csak

vágyak, a fenálló szabadság felé emlékek is vonzanak; amaz remény, ez reánk szállott örökség; az kép, ez valóság — hogy megértsetek: az tőke, ez kamat. És jegyezzük meg, hogy okok állának elő, mellyeknek következményei lőnek a vitatások, de mellyek kívül estek a térmezőn, mellyen a nemesség forog; és jegyezzük meg, uraim: kinek birtoka nincs, meg fogja azt osztani más-sal? és ha szükítettik a mező, mellyen kis számával áll, mikint térend el ott a 10 millio? Itt a nemesség kétszeresen küzd: magáért, és nagy számu jogtalan polgártársaiért. — De így az idő halad, az erő a jövő haladásra nézve elvész, és ez fáj a nemzetnek.

Valóban e hazának kétszeres szerencséje abban áll, hogy a nemesség az alkotmányt fentartá, s hogy csendes békés érzelemmel lépett a reform pályára, mellyen jel-szava: egyik ember nem kényura másikának; minden polgárnak jog. — Eddigelé cselekvényében semmit egyebet ki nem tüntetett, mint azon philantropicus érzelmeket, az édes buzgalmat az emberiség iránt, tekintet nélkül önmagára, vagy az általunk kítűzött nemzeti egységre. Hogy a reform. pályán a nemesség meg ne maradjon: arra nincs valószínűség; ez irányhoz önmagának érdekei is társulnak; — mert ha forgásával az időnek ki is vetközik nevéből: nem áldozandja fel szabadságát; ha némelly előjogairól lemond: értök gazdag kárpotlást nyerend; a szük-ség napjaiban pedig nem lesz magára hagyatva.

E reformnak töméntelenek tárgyai; alig van hirlap, alig van felszólalás gyűléseinken, melly illyet nem foglalna magában; és e jelenetnek végetlenül kell örvende-

nünk, mert a sok közül a nemzetértelem majd felmeríti a legszükségesebbeket. Én itt csak néhányról szóllandok, mellyek nemzetiségünk kérdésével szorosan összefüggenek; meg vagyok győződve, hogy az egység sokban épen a reformot feltétezi; és épen ezért, valahányszor bár melly reformot megkezdünk, tekintsük az eredményt nemzeti egységünkre, és ezen elvnel fogva tegyük a választást, kiválogatva és elsorozva a czélszerűket, hagyjuk el az ártalmasokat addig, míg idő s körülmény ártalmokat megszünteték, s ugy alakíták, hogy a nagylétünket előmozdító statusgépbe beilljenek.

Leghatalmasb factorát a nemzeti erőnek a földtulajdonban látók, és láttuk: hogy e földtulajdon csupán a nemességre van szorítva. Ezek után a következéseket vonjuk: innen, hogy a jószágérték nincs a lehető magas fokon; innen, hogy a földek nincsenek mindig szorgalmas, még kevesbbé vagyonos kezekben; innen, hogy annyi milliobecsü termék, annyi millio tápláléka vesz el évenként; — és innen főleg a hitelhiány, és ismét ebből, hogy annyi földeink egészen műveletlen hevernek s még többek félig művelten vannak, mindezekből pedig az évenkénti nagy veszteség és vagyontalanságunk. — És ezek után felkiáltunk: általános reform! melly a földtulajdon zárait mindenki számára megnyissa — birtokképeség mindenkinek! ez fogja vagyonosságunkat, gazdagulásunkat óriási karokkal emelni. De, uraim, e tekintetnek kizárólag határozni nem szabad; nem pillanatnyi gazdagulás, de biztosított jövőndő, nem csak vagyon, és gazdagság, de nemzeti lét, nagyság és boldogság kell hogy vezessenek.

Nálunk más iparágak hasonló kedvezésekkel nem bírnak, tegyük ezt hozzáférhetővé mindenkinek, és minden erő és minden elem ide szivárgand; és ez nem vonandja-e maga után gyöngülését a magyar elemnek, melly, mint látók, főerejét a föld tulajdonban találja? nem történelm-dik-e, hogy ez iparforrást is idegen elemek lependik el? s mi hatással a nemzetiségre?

Mi történt eddigelő e tekintetben? ki részese lön e földnek, az a magyar elemet is elfogadta; mert e jótétemény a nemesség körén belül helyeztetvén, csak kevésnek jutott osztályul s így a csekély erőnek fel kelle olvadni a nagyobbban. De e szám így egyszerre a legnagyobb, a mostanit sokkal felölmuló leend — s ekkor lesz e elég erős magyar nemzetiségünk magába olvasztani ezt? nem valószínűbbé hogy régibb elemeiből naponkint vesztvén, a helypotló idegen elemeket szerte terjető sajátaikkal fel fogni képes nem leend? De azt gondoljuk ezekre: földünkhez most jogok vannak kötve: e jogokhoz a nemesség közén juthatni, semmítsük meg a közt s a jogokat alapítsuk a földbe, és e jogok bírandnak az erővel: felolvaszthatni az idegen elemeket. Igaz, a birtokképeesség megállapítása csak úgy történhetik; de akkor a jogosságnak, különösen a politikainak alapja hogy áll hazánkban? jogosságot nyujt a születés, jogosságot nyujt a birtok; és mi meghagyjuk mind a kettőt egymás mellett — mit tevének ekkor? political jogosságra házi függetlenség szükség; és mi megszorítók a vagyontalan, a függő jogosok számát, és eszközt nyujtánk a vagyonnak, a pénznek: kézbe ragadni a hatalmat, és megdöntve a születés

— aristocratiát teremtök a vagyon aristocratiát; és kicsavartuk a hatalmat kezeiből a nemesség középosztályának, annak, melly háza csendes tűzhelyen leggondosabban őrzi a hon-, a szabadság- és még inkább a nemzetiség iránti szerelmet; és eljön a nap, fáradaimai után felmelegülni a csendes lángok mellett, és összegyűjti gyermekeit és ezeknek kebelébe is elhat a meleg; a nemzetiség pedig ez által él, ez által hal. — Az új osztályból hiányzani fog a hasonló ragaszkodás a hon és még inkább a nemzetiség iránt, mert ez sem a házi, sem a historiai emlékekkel nem bír. — És minden jogokat, például a hivatalképeességet is átruháztuk e a földre, s általa az új osztályra? ha igen: ekkor az osztály, mellyben a teljes jogosság gyökerezik, meggyengüle s vele a political hatalom, mellyet alkot, — s még milly anomaliák történtek ekkor! kün a földeken teljes egyenlőség, ben a városokban jogtalan testület a polgárság; kün szerezhethet bárki birtokot, s így jogokat, és e szörnyű nagy szám mikint fog majd fejenkint személyekinti szavazatadásával kormányozni megyét, — ez minden kormányzatot megsemmisít, De majd megalapítjuk itt is a képviselést! Ekkor elvesztök az eszközt, melly a municipalitási jogok gyakorlatánál, elvezetésénél fogva üdvösen hatandott nemzetiségünkre. És megalapítunk majd jogalapul bizonyos holdakat 100 — 50 holdat például; ekkor hazánkban sok százezreket fosztánk meg a jogtól; ki nem látja itt a komoly képeket elövonulni; — és megfosztök a százezreket, kikben nemzetiségünk nem csekély ereje nyugszik, hogy százaknak adjuk által.

De ezek engem czélemtől igen elvezetnének: én a birhatási képességet nemzetiségünk kérdésével akarám csak szembe állítani; különös értekezést, terjedelmesbet ennél kívánna még e tárgy; röviden azonban azt jegyzem meg, hogy a birtokképeség a jelen viszonyok között jogalap-változtatást, ez pedig töméntelen political bonyolulásokat vonna maga után. Hogy az nemzetiségünk ügyét játékra tenné; megfosztaná a támaszponttól, melly a municipali-tásokban s az ezek által létező viszonyokban alapszik; a sok feltoluló elemet vagy örök harczra ingerelné egymás ellen, vagy tulsulyt adna az egyiknek, de felolvasztani nem bírná a másikat: mind a kettő által a nemzeti egy-ség hiányának vészes eredményeit idézné elő.

Mindezek azonban a birtokképeség jelenkorát ille-tik, mert el fog jönni ideje ennek is, és ez idő az leend, midőn megelőző reformok által más political elemek is fognak keletkezni; midőn a nemzetiség ihletével minden kebel eltelenedik; érthetőbben: midőn nemzetiségünk sa-játtá lett azoknál, kik most ez előjogos tért meglepnék. Azért ez olly ága a reformnak, mellyet fel kell függesz-tenünk addig, míg az idegen elemek megmagyarosítása elhatároztatik; addig, míg jótékonyságához szövetkezett relativ ártalma a nemzeti hév által elpárologtatik.

Igaz, az örök megváltás által a nemesi vagyonnak egy igen nagy része political sajátosságából szinte kivet-keztetik; — és meg kell vallani; ez ha egyszerre történik, igen érezhető volna; de ez birtoka volt a nemességnek, mellynek tellyes hasznát nem veheté, melly kezei közt nem volt s mellynek tulajdonjoga inkább törvénykönyv-

ben, és illusióban mint valóságban létezett, s mit egy részt a nemzethatalom veszt, az kipótoltatik fejlődésében a sok milliónak, kiknek kebelén lassankint fel fog virulni a hon szerencséje. És, uraim, látni fogjuk, mikint fog e fejlődés által a nemzetiség elősegíttetni; mikint szivárgand fel az ezrekbe, közvetlen befolyása és munkálata által a nemességnek, a magyarnak, a nemzeti élet — mert fenebb is mondtam: sebes a szabadság működése lassubb a nemzetiségé.

Ennyivel — mi az örök megváltás szabad vagy kényyszerített, mindegy — tartozánk letörlesére a könnyeknek, a nyomor csökkentésére; és ha ki többet követelne egyszerre, azt mondanám: a föld nagy része tulajdonul megszereshető; a political joghoz függetlenség és értelem kívántatik; ki pedig polgárok számára követelné azt, statustanilag azt felelném: előbb önköreitekről, öniparágaitokról gondolkozzatok; nemzetgazdasági nézetekből azt mondanám: ha a kedvezés, a jog mezejét feltárom: nem e oda fog özönlenni vagyon, pénz, — és műipar s kereskedés nem e megfosztatik az üzettőkétől, nem e senyvedésben marad e két iparág.

Statuséletben földolog a financialis szerkezet. Alkotmányos mint absolut országok ügyekeztek rendbe hozni financialis ügyeiket; és mi miként állunk e tekintetben? korona — egyház —, kamarajóságok — országjövédelmek: só, harminczad, bányák, azután országgyűlési adók — megyei kormányzat, községigazgatási adók, ezek képezik ugyan financialis életünket, de hal bennök az alkotmányos elv, az, melly által a képviselet lélezkzik, s

kezdve a legmagasabb kezeléstől, le egész a legalacsonyabbikig, hól a mellőzhetetlen közjogi maxima „kinek fáradságából, sajátjából vonatik el, annak egyezése által ajánltassék, s vizsgáltassék meg az adó“ legyen az status, megye, vagy község! Mindezekkel alkotmányos létünk feszes ellentétben áll; és hol a kivétel, a felosztás igazságos, nemzetgazdaságilag józanlott alapja? — egység itt sehol, alkotmányos elv sehol. De létünk ez oldalú fejtegetése e rövid értekezés korlátain túl áll; teljesen megvagyok azonban győződve, hogy e tárgy fontossága az elmélkedés, az irodalom mezejéről nem soká fog elmaradni: mert önmagunkra, egyediségünkre kell csak tekintenünk, hogy átlássuk milly érdekes a financialis gondosztály, mi függ minmagunkra a helyes vagyonekezeléstől, — én csak azokat mondandom el, mi nemzetiségünkkel közelebb érintkezésben van.

A nemesi földbirtok egészen adómentes; hogyan hogy háromnegyede az egész földnek adóment, és mégis az országkép mozog? onnan, hogy a status egyetemi bevétele e célra elegendő. Itt, igaz, a priori nem szólhatunk; de bizonyosak lehetünk, hogy ha ellenkező történék, rég ismernők a bajt. De nem elegendő, hogy a statuskép fen ne akadjon — mert ki fogja egyednek ugyanint statusnak csak a fenmaradást célul kítüzni? És itt, mit a múltkor elmulasztott, helyre pótolni a mi kötelességünk. Én az adómentességben igen sok erőt látok rejleni; itt a nemzet értelmétől függ ez erővel úgy gazdálkodni, hogy abból nemzetiségére erő folyjon ki. Jelen éretlen körülményeink közt általános financiai reformról álmodni sem lehet; de mi viszo-

nyainkra a legkedvezőbb fényt lővelli e tekintetben, az, hogy e forrást szabályozhatjuk, úgy mint tetszik; itt szabad ajánlat, itt számvizsgálat, itt felelőség, itt takarékoság ösztöne — minden a legkedvezőbbben áll, a nemességtől függ: e nagy erővel gazdálkodni. — És hogy örömünk teljes legyen, meg kell említenem, hogy e pálya megkezdve van országos ügyekre ajánlatokat tenni legkészebbek vagyunk. Musaeum, játékszin beszélük ezt, és ha az országgyűlések évkönyveibe pillantunk, többeket is lelünk fel bennök. Ha vannak források, mellyek a status napi szükségét fedezték: a nemesi birtok legyen az, melly nagyobb célok valószínűsítésére áldozzon, áldozzon javára a hazának, kifejlésére a nemzetiségnek. Senki se legyen az, ki hona javának előmozdítása terheitől kivonni akarja magát. Statusgépünk mozog: de mindenben hátra vagyunk — eredménye mostani financialis rendszerünknek; akarjuk, hogy intézeteink, szabályzott folyamaink, utaink, kikötőink legyenek? nyuljunk erszényünkbe. Isten! mi áldozatába került őseinknek a hont megtartani — a harczos idők költségei hány családot nem juttatának tönkre! és mi, kik a megtartott honnak javait csendes békével élvezzük, semmit nem fogunk áldozni? Korunk a béke kora, és mi nyugalomban dözsolva felejtjük e a jövőt! — Nem — áldozni, szóval, tollal, pénzzel: ez feladata a nemességnek.

És itt két eszmét kell újra megérintenem. Az első igazságos felosztásra nézve a nemesi birtok felmérése osztályzata — mi nem fogjuk többé mystificálni magunkat; a XIXd. század közepén pedig tisztában vagyunk a szabadság eszméivel, tisztában minden erőnkkel, ellenében

a hatalomnak, melly elöl magunkat ez oldalról elpánczé-
lozni akarók; nem asszonyos féltékenység, nem dugósdí,
nem homály: hanem férfias érzete jogainknak, közvéle-
mény tisztakeblü kormány, és igazságos fejedelmink
kezeskednek az önkény ellen — szünjék meg palástja len-
ni a fukarságnak, szünjék meg fegyvere lenni a tudatlan-
ságnak; és mi világos eszméivel a való szabadságnak,
a nemzeti dicsőségnek, nyissuk meg a forrást, melyet
apáink olly félenken rejtegetének — a mostani rendszer
mellett tovább is tenghetünk, de mi élni akarunk érzet-
vel annak, hogy tagjai vagyunk áldozni kész s így nem
dicstelen nemzetnek.

A második eszme itt a nemzeti kölcsön. „Nemzetünk
szüz“ — büszkén mondogatják sokan — „nemzetünk meddő“
felelhetnök reá. Van ez intézvénynek is némelly árnyék-
lata; ez is elfajulhat mint sok más; ha az elsőtől meg sem
is menthetjük egészen: örré állítjuk az értelmet a másik-
nak, s itt minden attól függ, hogy meggyőződéssé men-
jen át bennünk, a különbség a terméketlen — improduc-
tív-, és termékeny — productív — adósságok közt hogy so-
ha az elsőkre semmit a másokra mindig szavazni készek le-
gyünk — nem céltalan háborúkra, nem fénypazarlásra,
nem gondatlan hivatalkodásokra, de igen, nemzetiségünk
terjesztésére, igen, materialis kifejtésünkre, utak, — csa-
tornák, kikötőkre, mindannyi czikkeire a másodíknak. A
productív adósságok a statusban mindenkire jótékonyan
hatnak; jövedelmeit mindenkinek nevelik; ime az alap,
mellyből a kamatok önként kifolynak — az idő pedig se-
bes forgásával halad, és a kamatosztalék csak részét te-

endi az összegnek, melyet a kölcsön erszényeinkbe juttatott.

Fontos e tárgy, kivitelében nehéz, eredményeiben gazdag, s itt bátor vagyok honunk publicistáit felhíni, ne hagyják müveletlen e bányát, tegyék elmélkedésök tárgyává, és szüleményeit ennek siessenek bemutatni a hazának. Éjszakamerika hadi adósságaiból egészen kitisztult, és productiv adósságok halmozatában egyik status a másikkal versenyez. Britanniának sok terméketlen hadi adósságai közt vannak, mellyek kereskedése terjesztésére s biztosítására fordítottak, és a nagy mennyiségnek kamatai alatt naponkint szaporodik a nemzeti vagyon, az adóalap. Belgium újabb időkben statuskölcsönön állítja vasutait — de itt e tárgytól megválok, a feltétellel hogy más tágabb mezőn találkozam vele.

Financiális szerkezetünkbe vág a házi-pénztár terheinek elvállolása; ez; mivel köznépünk sorsával is összefügg, tárgyalását alább találja.

És ha ezen nézetek után azt kérdené valaki: mi tehát az elv, melly a nemesség reform irányu alakulásában uralkodjék? Az elv, hogy a nemzet némelly institutioihoz az alkotmánynak ragaszkodjék addig, mig ezek erejénél fogva nemzetiségének nagyobb terjedelmet, biztosb állást, és mindent alapjában átható erőt adott; és ismétlem, javitson magán és a népen mindig és szakadatlanul — de örökké a' legéberebb szemmel nagy nemzetiségi jövendőjére.

Szóljunk most a polgárságról.

P o l g á r s á g.

A polgárság városokban lakik; kézműveket s kereskedést üz; az alkotmánynak sok kedvezéseiből ki van zárva. A polgárság főleg idegen nemzeti elemeket, idegen fogalom-, nyelv-, szokásokat képviselő testület. E polgárság mindkét szempontból figyelmünket teljesen megérdemli, akkint, hogy ha részvétlen, a hideg, egykedvű tespedéséből felébretessék; úgy, hogy az ellenség a magyar elemhez simuljon; és úgy, hogy a sokban jogtalan az alkotmány jótévő körébe felvezetessék. Hazánk, és nemzetünk ha e két célzt együtt érte el — a boldogság, ha magányosan — a szakadás, az egyenetlenség magvai csirázandnak fel előbb utóbb kebelén; ki nem látja, milly ártalomra, milly veszélyre!

Ki megérte bennünket elől mindjárt, hol célunkat említettök: az tudni fogja előre, hogy ez osztály jövődő alakulása reform, és nemzetiség tekintetében kitűzött célunkat főkép illeti.

A polgárosodás történeteit ismerni nem nagy feladat. Fel kell nézni a sziklák ormaira, oda, hol egy hosszú kornak művei porlanak, és onnan alá a tengerek és folya-

mok partjaira, hol a jelen fényes, ifju életét kéjek közt éli. Nem azt akarom mondani, hogy korunk csupán városokban él; de azt, hogy a városok felsőséget üznenek a többiek felett. Az ész az erőszak fegyvereit legyőzte; az ész, és értelem fejlődésnek pedig nem elszigetelt várak sem kastélyok, vagy lakházak, de a mindent összpontosító városok főképen fészkei. A városok sajáta: gyárok, kézművek, mesterségek, s kereskedési élet; ezekhez a mozgalom, az élénkség, az ifju erő társul; mind ez örökös együttlétet, az eszmék örökös cseréit feltételezi; ez által lesznek szülői az értelemnek és vagyonnak; az erők pontosult léte által pedig a hatalomnak s így a felsőségnek a polgári társaságban. Az, ki a kézművek, és kereskedés számára a statusintézkvények kedvezéseit kivita: az az értelem, a művészet, s tudományok mostani széles terjedelmének veté meg alapját, és így az uralkodást is ezeknek adá át. Mikint kellett mindezeknek előhaladni, midőn a törvények s az alkotmányok minden kedvezéseit is magokra ruházzák!

Mindezek hazánkban még nem így vannak; mesteriség, kereskedés a kellő pártolást mindeddig nem bírák; hogy pedig tudomány s művészetben értelmiségünk illy hátra van, ezt ne egyébbnek tulajdonítsuk — s megvallani épen ne szégyeneljük, mert hisz nemesi gögünk is talál mentséget abban, hogy sem kézmű, sem kereskedés közvetlen nem teremtenek tudományt, értelmiséget, csak eszközei lesznek az által, hogy mindkettő együttlétet feltételez s így eszmesurlódást szül — (míg a nemesnek eszme-csere végett mérföldekre kell sokszor utazni) — hogy tu-

domány s művészet után vágyakodók könnyen felelik egymást; az egyesített erők pedig az eltagoltaknál hatalmasak. Innen van, hogy nálunk városok, polgárok mindekkorig jelentmény nélkül állottak az országban; befolyás nélkül az uralkodásra, törvényhozásra.

Azonban ezen állások mellett is mindenki láthatja; milly előhaladást tesznek városaink; mert hisz ezt látni, észrevenni sokkal is könnyebb, mint haladását a nemeseknek, melly elszórva él a hazában. Száma a városi népnek naponkint szaporodik; szaporodik vagyonsága, értelme, s itt mind azon erők, mellyeket fennebb említék. Mindez nemzetgazdasági szempontból igen örvendetes jelenet; mert hisz tudjuk, mi függ a városi fogyasztók szaporodásától a földművelésre, s tudjuk, hogy nemzeti vagyon lehető legnagyobb természetét feltételez; szóval: hogy érhető legyenek: pénzünk így naponkint több leend. És, uraim, e fejlődés, e szaporodás nemzeti életünk mostani még elég beteges állapotában —, most midőn felébredésünk, gyógyulásunk óta sem időnk, sem tehetségünk nem volt kellő figyelmet, pártolást fordítani a polgárságra, a műipariüző osztályra — most illy kedvezéstelen, illy alárendelt állapotban! És most mióta tudjuk, mi az értelmiség a kormányzatra, mi a fogyasztás termékeinkre nézve — de főleg mióta józan politica megtanított, hogy az eltagolt, a fokozatos társas állapotnál üdvösebb is van, melly felé emberszeretet, szabadságvágy von, ösztönöz; mióta kelünk melegével ez osztályt is öleljük, s az alkotmány kedvezésével e nepágot is tetézni megindultunk: fejlődésének, vagyonosodásának nem-e uj impulsus adatik, uj termező nyilik?

Azonban mikint áll e kérdésben nemzetiségünk ügye; az, mellyhez olly forró érzelem csatol, az mellytől hazánk jövője annyira függ; az, mellynek az emberiség jövődjében is olly jelentékeny szerep jutott. A városok, a polgári osztály, a kereskedés, a műipar a magyar nemzetiségtől idegen elemeket foglalnak magokban; minden lépés haladásukban ez idegen elemek megerősítése, növekedése, a nemzeti egységtől egy lépés távolabb — szülője a fájdalmas érzetnek, melly sokszor előnti kebleinket: vajjon hazánkban vagyunk-e, és az ezer-éves magyar föld kebelén? így van ez, uraim, fájdalmára a magyar érzelmenek, elkomorítására annak, ki hona jövőjébe szokott pillantani.

És miért? hisz nemzetiségünkért már félszázad óta szakadatlan buzgalommal harczolunk; egyszerű oka csak az, hogy nemzetiségünk, 's az idegen anyagú ipar nem haladtak párhuzamban. Ezt több erő szaporitá mint amazt. A nálunk műveltebb külföld elküldé fiait; ezek szakjokba vágó értelemmel, vagyonnal bírók, átszárnyalták a honiaikat, s felettök magoknak nagyobb jólétet vitak ki. De ha szerencséjük, vagyonuk gyökeri e földben tenyésztek: hogyan hogy nemzeti érzelmek nem szivárogtak fel kebleikbe? Osztozom veletek, kik keserü indulattal ez ok mellett léptek fel; kik hálát, s a vett jótéteményekért térítést vártatok. Hálátlanok!! Mégis ne tulajdonítsunk e nehéz vádnak értelmet, elzárót előlük az új pályát, mellyen nemzetiségünk virágzatára, felsegélésére ők is járulhassanak. De térjünk vissza, mért nem magyarosodott a polgárság. Nemzetiségünk tevékeny pártolóit a nemes-

ségnél találá. Ez földművelési állásánál fogva, széllyel szórva az országban, e cselekvényében hatást a polgárságra nem gyakorolhatott; érintkezésben nem volt vele, és e természetes elkülönözöttséget nevelé a casta gőgje, melly némi megvetéssel illeté e rendet, s vele az érintkezést kerülé. Sokat tehettek volna nagyaink e tekintetben, mert az évnék több, mint felét városokban tölték; de ezek a gyönyörök, a kéjelmek zajos élvezetében felejték a' nemzeti ügy előmozdítását. —

The feast the song the revel here abounds
Strange modes of merriment the hours consume *)

De ez mind nem elég; e negatív kár nem volt elég. Ők városokban gúnyolák a nemzetiséget; kizárák köreikből a magyar elemet és idegen nyelv, szokásnak lőnek utánczó; még neveiket is beburkolák a külföld öltönyébe, és házainknál nem volt semmi magyar, mint a pénz, mellyet magyar hazájok erszényeikbe szivárogtatott. Illy vétkes felejtkezés felett a nemzetiségnek gyászolva kelle járni; a megvesztegető példa pedig nem hibázhatá el a hatást, mert exempla trahunt.

Árva gyermek volt a nemzeti nyelv, és találkozott a nemzetnek osztálya, melly házainak csendes körében ápolta azt, és melegséget nyujta, nagy uraim, hidegségtök ellen, fáradozott, küzdött, hogy csinos öltönnyel fedezze, hogy a szépen fejlődöt szép külső tegye kedvessé; nevelte, hogy hajlékonysággal birjon előadása, hogy bájtt leheljen érzelmeibe, hogy erőt szónoklatába, hogy síma

*) Byron Childs Harolds Pilgrimage.

de meleg, erős de gyöngéd legyen, és virasztott éjeken át e nemzetosztály, hosszú éveket — az élet örömeit áldozta fel, hogy e nevelés jó legyen, és ime, nagy uraim, az árva felnőtt, és a nemzet, melly nevelte, melly művelte, örömeire gyűl — az ifju pedig erejének érzetében, bátran felfogja a guny szúrásait, metszéseit: ime, itt áll az ifju, mellyet mint sinlő árvát, mint szegény gyermeket csarnokaitokból elutasítatok. Meg fog-e nektek bocsátani a nemzet nemtője? nem tudom, de e jelenet kimutatásánál fájdalmak közt fog haladni a történetíró. Nem titeket illetnek ezek, dicső kivételek! És nagy uraim, tudom, hogy az igen szép dolog; ha szép eszmék szép öltönyben jelennek meg; szép dolog, az érzelmek bájos kifejezése: nyelvünk erre alkalmatlan volt, és ti elfogadatok a németet akkor, midőn ez a művelődésnek nem áll a fokán, mellyen a franczia? miért nem őrzétek ezt meg? Hazánkban, ha már így beszélni nem tilos, az aristocrazia nyelve a magyar; a német az általatok gunyolt kereskedési osztályé, mellyikhez tartoztok? Ki akartatok emelkedni a nagy közönségből, és most vagytok benne, mert a nemesség nem él egy levegőben veletek; emez falukon, ti avval városokban laktok — de én itt csak lett dolgot beszélek, erőt ebből nem építetek a jövőre semmit.

Vonjunk-e lepelt e képre? Az töletek függ, nagy uraim! mutassatok másokat a honfínak, s ez örömeiben sokat fog felejtteni.

Mi által hatánk tehát mégis a polgárságra? Literatúránk által? ez még magunknak sem nyujthata elég eleményt. Nevelő intézeteink? ezekben még mindig a latin

nyelv uralkodott. Egyetlen mi befolyást gyakorolt: hogy magyar szellemű megyéink városokban tarták székeiket. De ennek hatása csekély, mutatja ezt legnagyobb mértékben Pozsony, mi csekély befolyást gyakorolnak a magyarosodásra nézve magok országgyűléseink.

Nemzetiségünk körüli cselekvésünknek mindeddig igen szűk köre volt: az belső kiképezését a nyelvnek, s a közigazgatásba való behozatát illeté, mellőzésével a latinak. Távol, hogy e törekvés becsét kisebbitni vágyám: de mindezek céljainkra igen-igen elégtelenek — ezeknek megelőzni kelle azt, mit létrehozni a legközelebbi jövő feladata leend. Azt mondjátok, hogy célunknak eszköze a magyar nyelvű oktatás: csalódtok, ez segíteni fog a bajon némileg, de nem gyökeresen; terjedését, de nem teljes elfogadását nemzetiségünknek szülni — ki ismereteket akar szerezni, megtanulja a nyelvet, de ezt, mivel a közéletben szükségét nem érzendi, átadja a feledésnek; a magyar nyelvű közoktatás eszköz leend a magyar nemzetiség terjedésére, de ide több szükséges. Ősztönt, hatalmas ősztönt, melly minden kebelt átmelegítsen, minden kebelben foganítsa meg az érzelmet és akaratot úgy, hogy kiolthatlan legyen mind e kettő, és ez ősztön? ez az alkotmányos reform, úgy, hogy minden polgárt elegendő érdek kössön a hazához, és annak legszentebb érdekeihez; úgy, hogy minden polgár tagja legyen a nemzetnek, s így osztályosa jó- s balsorsának, részese nagyságának s dicsőségének; úgy, hogy a' tekintetnélküli várospolgárból legyen honpolgár, büszke állására, mellyet hazája, gondos a' jogokra, mellyeket alkotmánya nyújt; nem részvét-

len többé, még kevesbbé ellenséges indulatu; de úgy, hogy a jobb állapot után a föld egyik kormányát, rendszerét se ohajtsa, csak a magyar alkotmányét, mely őt legtöbb kedvezésekkel árasztja-el. Ekkor fog ez minden esz-közt használni, mellyet céljára kitűzünk, ekkor és nem elébb fognak csak a magyar közoktatásnak is üdvös eredményei kifejlődni.

Ez osztálynak nem szabad így maradni, ennek, melly-től nemzeti értelmiségünk hatalmas tápszereket vár; ennek, mellybena központosultságnál fogva annyi erő szunnyadoz; ez osztálynak nem szabad maradni a hideg részvétlenségben, közönyösségben az alkotmány, még kevesbbé ellenséges indulattal nemzeti életünk iránt; be kell lépniök a körbe, hol a hon iránti munkásság, cselekvény mozog, és ott jö-vendőnk céljain létrehozásán, közös hazánk nagy-létén, dicsőségén, közös alkotmányunk kifejtésén, kiterjesztésén, védelmén, a legkészebb akarattal, legmelegebb ér-zelemmel tevékeny részt venni. Ők, a várospolgárok nemzetgazdagságunk, anyagi erőink alkotó-részei; ők nemzeti életünknek, szellemi érdekeinknek is legyenek és lesznek is osztályosi.

Elől kimodott célunk a reform- és nemzetiség eredményeit egybehasonlítani; és reform s nemzetiség körüli cselekvéseink közül csak azokat szentesíteni, mellyek mind a kettőnek érdekeit párosítják.

Ez osztály naponkint külföldi beköltözések által szaporodik. Nagyobb része a beköltözötteknek a részvétlenséget, a political indifferentismust, alkotmányunk, nemzetiségünk iránt hozza magával, és ezen tespedésben meg

is marad. Ennek kettő az oka. Nagyobb részt olly tartományok küldik ide fiaikat, mellyekben az alkotmányos élet ismeretlen, hol a nemzetiségnek a szó valódi értelmében fogalma nem él; második oka, hogy a várospolgárnak hazánk sem nyújt semmi alkotmányos élvezetet; polgári jogai nem helyezik a fokozatra, mellyen azok szabad emberbe a büszkeség, a függetlenség magas de szükséges érzelmeit lehelik.

Kisebb része a beköltözötteknek s ezeknél nagyobb része a honiaknak — képes az alkotmány becsét felfogni, képes ennek hiányát érzeni, — keserü érzellemmel fordul el minden, mi hazai, mi alkotmányos, s mit e kettő képvisel, mindentől mi magyar; ez érzelmeket pedig vagy eltemeté, honnan a pangás, vagy pedig, mivel más büntetlen nem tehet, gunyolatokban, szemrehányásokban ünté ki, honnan összeütközések, honnan a meghasonlás! Kis része a honiaknak az, melly magyar érzelmeket, magyar honszeretetet szít kebelébe s ez az, melly nagyobb vagyona vergődvn, a kedvezéstelen állapotból kilépett, s ez iparágat ollyal váltá meg, melly a törvények több és szilárdabb biztosítékait bírja, melly neki tekintetet, tiszteletet — személyének, vagyonának sértetlenséget szerze, s hivatalokra utat nyíta; szóval: nemes lön; e rész a magyar elemmel összeolvadott, s itt nemzetiségünknek nem csekély nyeresége.

Ismét egy rész az, melly nógatásainknak, ösztönzéseinknek engedett, és melly elfogadóbb, érzékenyebb kebelt, tisztább belátást bírván, meggyőződék, hogy a magyar hazában, melly nekik apjokénál jobb állapotot

nyujta, magyarrá kell lenni; hogy a magyar korona alatt magyar nemzetiségnek kell virulni; nyelvet, szokást elfogadott, s gyermekeit a magyarosodás pályájára lépteté; és ebben nemzetiségünknek ismét nem kis nyeresége fekszik.

Én ez utólsóra szép kilátásokat, nagy reményeket építek; és egyszerűen így okoskodom. Ha a nélkül, hogy e nemzetiségnek szüksége a privát szükségek közé behatott; ha a nélkül, hogy a magyar hazafiság érdeke privát érdekek közé szövetkezett; a nélkül tehát, hogy azt az ösztönök leghatalmasbika — a haszon mozgatója: a magyarosodásnak mégis némi eredményei mutatkoznak, csupán a' tiszta meggyőződésben találva forrást: mennyivel inkább akkor, ha a magyar alkotmányos élet a privát élettal — mint van a nemességnél — elválhatlanul összeforrott; ha az érdek: magyar honpolgárnak lenni, a privát érdekek közé elvegyült! ez általános reformja leend nemzeti életünknek, s nemzetiségünkre úgy mint vagyonosodásunkra egyenlőn fog hatni.

Azonban nem elég, általánosan kimondani a városok reformját. Részletesb vizsgálat felfedezendő az elveket, mellyek e reformot szabályozzák, s mellyektől távoznunk tilos, ha célunkat a nemzetiség ügyében tökéletesen veszteni, nemzetgazdaságában csak félig nem akarjuk elérni.

Vizsgáljuk tehát kérdésünknek először alkotmányos, másodsor nemzetgazdasági, harmadsor nemzetiségi oldalát; s úgy fogjuk találni, hogy az eredmények mind a háromtól összevágának.

Alkotmányunknak, hogy annál erősb, annál szilárdabb legyen, annál nagyobb számot kell jótéteményeivel átölelni; annál többet kell védfalai közé fogadni. Mennél nagyobb e szám annál többen fognak kezét a megrohanást visszaverni, a támadó ellen védelemre lépni; mennél több a fej, melly az alkotmány fentartása, a közügy előmozdítása gondjaira jog által meghiva van: annál nagyobb az értelmiség — e szülője a valódi erőnek, hatalomnak; — mennél több a kebel, mellybe az alkotmány a közjó iránti szeretetet beoltá: annál tisztább, annál készebb a közakarat. Azért minden, kiről feltehetni, hogy függetlenségét megőrzeni képes, az az annyi vagyonnal bír, polgár; minden polgár választó és választható — ez által befoly községe kormányzatába, mi lélekismeretesb kezelését a községi vagyonnak, szaporább végrehajtását a törvénynek, sebesb, biztosítottabb igazság kiszolgáltatást vonand maga után; befoly a törvényhozásba, s így e törvények megegyezésének, akaratának leendnek hü kifejezései, érdekeinek képviselői s tiszteletének tárgyai. Befoly községe kormányzatába, s ez által leghivebb, legfigyelmesebb örje, legéberebb, legértelmesb előmozdítója leend községe érdekeinek, létrehozását annak, mi reá legtöbb hasznot áraszt, nem bizandja másra, áldozatot mástól nem követelhet, s mi elmulasztatik, nem másnak leend vétke. Így a helyhatóságuknál fogva megosztott erők, figyelmek áldozatok, a köztörvényhozás és alkotmány fentartás érdekeiben gyülemndek össze, s ezek képezendik a polgárt, ki földi rendeltetésének betöltésére minden tekintetben meghiva leend, meg mint családátja, meg mint községfi,

meg mint hazafi, s illy intézvények jótékony szárnyai alatt a hon fog felvirulni.

Az alapnak terjedelmét, melyre az új polgárrendszer építtetnék, nem elvontan és magányosan, de tekintettel mostani alkotmányunkra, és különösen az azt, majd nem egészen képviselő megyei rendszerre kell meghatározunk; nem lehet felállítanunk két ellenkező vagy lényegileg különböző rendszert, mert ezek ismét zavarnák az egységet nemzeti tekintetben; egyesben tömérdek összeütközésnek lennének forrásai; nehezenék a törvényhozást, mellynek könnyűségére nekünk, kik törvényhozási békes uton várjuk ujjászületésünket, mulhatlan szükségünk van.

Itt az idő, hogy megszűnjenek a visszaélések. Az a nyilvánosság nélküli bírák részrehajlása, a felelet nélküli vagyon kezelők lélektelensége, az élethozzás igazgatók késedelmezése, hanyagsága, tudatlansága, felejtése a helyhatósági érdekeknek, a személyes bosszúból eredő üldözések, s a törvényhozatalból való kizárt állapot — mindezek sokkal inkább nehezedenek a várospolgárságon, mint ezt alkotmányos országban, hol a javítások ügyének békes létrehozása nyitva áll, tovább eltérni lehetne. Hogy itt a panaszok nem hangosabbak, hogy a felszólalások nem sürűbbek, az épen e hiányos szerkezetnek kell tulajdonítani. Hol emelhet nyilvános szót a minden befolyástól megfosztott polgár? Gyűlése nincs, tolat nem forgat, személye nincs biztosítva, vagyona nincs hátországban — az örökös hivatalrendszernek pedig fegyvere még a privátkörökbe is elhat, s a zugolódót, pa-

naszkodót lehetlen hogy el ne érje. Mindezek következményei az áldott patriarchalis intézvénynek, hol a tanács bíró, hol a tanács végrehajtó, hol törvényhozó — maga kezeli a község birtokát, hol a tanács minden, s a polgárság semmi.

És ezen javítást is a nemesség fogja megkezdeni; bizodalom tehát és közelítés mind a két felől! mert a nemesség az alatta álló nép ügyében sokkal inkább kifejté jellemét, sokkal inkább bebizonyítá, mint hogy ebben kételkedni lehetne; s azért szeretet, egyetértés, öszszetartás! Ott, hol haszon, és hatalom átengedésről, hol földesuri érdekek, jövedelmek csorbitásáról, csökkentéséről szó volt, áldozni, küzdeni tudott szilárdan, és elszántan a nemesség: azt vélitek, hogy a polgárság ügyében jelleméhez hűtelen leend, s elveit tagadó? — magatokat csaljátok meg, s a bizodalmatlanság a hon javát fogja késleltetni.

Igen fontos oldala e kérdésnek a nemzetgazdasági. A városok reformja a műipar, és kereskedés emelését eszközölné, mert az a személy — és vagyonbiztosítást tárgyazza, e kettő pedig minden iparnak, minden társulatnak éltető szere, és ha ehhez járuland még a political szabadság, a befolyás a törvényhozásba: a végrehajtás részvéte — ez mi tekintetet, nemes érzelmeket kölcsönzend az egész osztálynak; mi természetesb, mint hogy ez alólról, a földművelő osztályból, de még inkább külföldről szaporodni, erősödni fog; — és ennek az egész nemzeti vagyon működésre hatása az, hogy a földtermékei fogyasztókra találandnak s így a természetés nő-

vekedendik, más részt, hogy a földművelői kar szükségait hazai készítmények s nem külföldiek által fedezendi, s így lassankint az egész fogyaszték hazai erők által fog előállítatni — sőt külföldi kereskedésünk a déli s keleti tartományok felé, s így befolyásunk ez osztály ez iparágak kifejlésétől függ, mert azoknak, a műkészítményben szükkölködőknek mi legolcsóbban s a Dunán legkönnyebben szolgáltathatjuk honi feleslegünket.

Legérdekesbb leend kérdésünk alakulását nemzetiségünk szempontjából tekinteni. Itt ismét előre kell bocsátanunk, hogy nemzetiségünk számára a lehető legnagyobb számot kell megnyernünk; a mostani hivatalkodás, a kormányzat már egy részt megnyeré, de ez igen csekély a nagy tömeghez aránylag s ez ismét a szükség szüleménye, s mint ilyen nem szilárd, nem állandó; más indító okot a nemzetisedésre: ez pedig a közjogilag lehető legnagyobb számot felruházni a nyilvános befolyással, a közügyekbeni részvétellel s így alkotmányos érdekeit a legszorosban összeforasztani a nemzetével, erre pedig szükség: nyilvános gyűlések a községkormányi ügyekben, egészen magyar igazgatás, nyilvános gyűlések a törvényhozási tárgyakban, — ezekben pedig mindenütt a magyar nyelv használata, s már ezért is magyar -nyelvtudás.

Ezekután összehasonlítva a város reformnak közjogi és nemzetiségi kívánatit, következők az eredmények:

- 1) Minden háztulajdonos, nagykereskedő, orvos, ügyvéd, sat. polgár.
- 2) Minden polgár választó, és válaszható. Ez által befoly községe kormányzatába s a törvényhozásba.

3) A község ügyeit intézi egy az egész polgárságból kifolyó választmány. — Ezt illeti a határozat - hozatali jog: rendelkezik a község vagyona felett. Meghatározza az évi budgetet, vizsgálja a számadásokat; rendkívüli kiadásokat utakra, utcákra, csatornákra, hidakra szavaz. Kölcsönt vesz vagy irt. Intézeket állít, annak nem kormányzatát, de felügyelését gyakorolja. Ezekbe igazgatókat nevez. Hivatalnokokat, mint: orvos, mérnök sat. választ. A kormányzások levelei hozzá intézettek, általa adatnak ki a tanácsnak; mindenegybes polgár személyes polgári és politikai jogai felett örködik. A tanácsnak ellenőre, hivatalmulasztó vagy rosz lelkű tagja ellen vádat indít — ülései nyilványosak, és így tovább.

4) A törvények végrehajtása illeti az egész polgárság által választandó tanácsot elnökével — a polgármesterrel. Ez szerez fogantat az előbb leirt választmány határozatának. Fentartja a közrendet és csendességet. A megszavazott költségeket rendeltetési helyökre fordítja. A pénztárt evidentiában tartja. Az adófeloszlást, és beszedést végzi, a pénztárnok számadását vizsgálja. Középiletekre és utakra, hidakra, község jószágaira felvigyáz — azok jó karban-tartására gondol. Az intézetek, iskolák, kórházak, árvák, elagottak házai közvetlen kormánya alatt állanak; ügyel, hogy ezek céljoknak megfeleljenek s ha a hiba elhárítása új költségeket kíván, vagy a hivatalnokok hiányosságában fekszik, a választmánynak orvoslát végett bejelenti. Az árva-ügyet kezeli. Végre közvetlen felvigyáz, hogy minden hivatalnok, pénz-, levéltárnok,

ügyészek, gazdák kötelességeiket pontosan teljesítsék, s így tovább —

5) A bíróságra nézve: a polgári perekben ítél egy állandó törvényszék — elnöke a főbíró. A büntetőekben eskütszék; — mind a kettő nyilvános.

6) A törvényhozásra nézve: minden polgár választja követét, az utasítást adja — bizonyos maximumig — minden tizedik választót magában foglaló testület, melly a követválasztás után alakul s országgyűlés után a követjelenéssel végződik — lételet főkválasztmány által folytathatván az előkészületekre nézve. Ülései nyilvánosak.

E rövid tartalomban nem volt czélom minden tételt statutári szempontból felfogni, hanem csak az általános elvnek, a hatalmak elkülönzésének s a szabadválasztásnak némelly alkalmazását fejtegetni. Akkor, ha a kérdés ex professo tárgyalatni fog: szoroson kell ügyelni a kettőre és ügyelni a fő végrehajtó hatalomnak kellő befolyására a voksok arányára és a nyilvánosságra. *)

A városok igazgatási nyelve, annak minden ágaiban magyar — és így minden polgár, kit a község igazgatása, kit hona törvényhozása érdekel — mellyik nem fogja il-

*) A mennyiben a városok elzárakozása nyilvántalansága miatt mostani szerkezetöket s így hiányokat a priori teljesen nem ismerhetjük; képviselőiktől pedig felvilágosításokat allg várhatunk: igen jó volna követni az angol törvényhozást. — A hiányokat mindenki érezve tapasztalta; 1833. febr. 14én. Angolhon első embereiből vizsgáló biztosság nevezteték ki, s ez még akkor jun. 4én beadá jelentését a hiányok- s orvoslásmódjokról — a

lyennek vallani magát? — magyarul kell hogy tudjon — s így a fentebb elősorolt jogok mellé önként szövődik a magyar nyelv iránti kötelesség.

Így fog egység az alkotmányban, egységet a nemzetiségben teremteni, s az elemeket, mellyeket most semmi érdek nem tartott össze, mellyek minden szabály, minden irány nélkül fejlődtek, összegyűjtendi egy pontban, — s e pont az alkotmány. Az, ki hálából a sok jótéteményért nem teendő sajátta nemzete nyelvét: az tenni fogja azért, hogy e jótéteményeket minden gyanítható rövidítések ellen maga, s unokái számára biztosíthassa; mivel a magyar nemzetiségben fekszik az alkotmány legnagyobb biztosítéka, a nemzet legszebb jövője. Kit mind e kettő nem indítand meg: azt az ügyben elvegyült szükség bírándja reá; kit ez sem indítand meg, ki magát a magyar hazában idegen nemzetiség, szláv, vagy német elemek képviselőjének tekintendi: azt a nemzethaladási mozgalom magával ragadja, s kiáltson a pusztába, hogy hangja enyészszék el; vagy a hegyek ormain, hogy gyöngye viszhangot nyerjen — hadd tegeye bátran és akadálytalan, de e nemzetet soha meggyőzni nem fogja arról, hogy más elemben fekszik e tizenkét millió üdve boldogsága, hogy más nyelven hir-

függelékkal, melly a szerkezet iránt 7640 felvilágosító kérdést — feleletekkel — foglal magában. 1835k évi jun. 5én Russel a parlamentbe behozá, s már sept. 9én törvénnyé vált a városok új hatósági rendszere. Nekünk ezen felül tanulmányul szolgálhat az előbbi szabadelmű porosz, a belga, és sok tekintetben a francia hatóság rendszer.

detni lehessen hazánkban alkotmányt, vallást, sőt a phisicai lehetőséget sem mutatandja meg, mert az érdekeiben egészen kifejlett s azért erős magyar nemességet megnémetíteni még kevésbbé szlávítani soha nem fogja.

Azért kiáltson, ki akar, német, szláv, vagy oláh, legkevesb aggodalmat, — vagy nyugtalanságot hazafi ne csináljon belőle magának; a szó üres hang, az érzelem adja meg erejét. Mi nem szöllumk elleneinkhez, mellyeknek száma olly csekély; de czélunk volt a részvétleneket felébresztetni s a gondolkodásra anyagot nyujtani. — Elleneink, kik türtek csendesesen, gyűlöltek titkon, s szenvedtek, nem nemzetiségi szint hordának magokon. A gyűlöllet észrevehető forrását ott találja, hogy az egyik osztály földbirtokból, hivatalviselethből, törvényhozatalból ki volt zárva, míg mindezeket teljesen élvezé a másik; az első az idegen a második a magyar, s itt nem a nemzetiséghez ragaszkodást kell legyöznünk, hogy eggyé olvadjunk, hanem csak az alkotmányos különbözéseket megszüntetnünk.

Vizsgáljuk tovább nemzetiségünk kérdését e tárgyban. E hazában magyar nemzetiségnek kell létezni. Mi fog bennünket késleltetni mikint világosan kimondjuk, hogy a polgárságtól semmit ugyan egyebet, de nyelvünk nemzetiségünk elfogadását kívánjuk. Indító okunk tiszta: hazánk érdeke, jövő nagysága. Azt mondjátok: önzésből ösztönszerű ragaszkodásból saját nemzetiségünk iránt indulunk ki? csalódtok. — Válasszátok el a hazának jövőjét az alkotmányos erőktől, mellyek a magyaré; mutassátok meg, hogy nemzeti egység nélkül teljes egyetértés, könnyü kormányzat létezhet: és a magyar nemzetiség kifejtésének

nagyszerű munkájáról lemondok s kezet adva azt mondom: hadd fejlődjék annyi meg annyi népelem szabadon, s háborítlanul.

Vagy azt mondjátok; uralkodási vágyból felsőségből tesszük ezt? Balga vélemény! az uralkodást most gyakoroljuk, a felsőséget most élvezzük — jövőre megosztani akarjuk a statushatalmat veletek, felléptetünk a törvényhozás pályájára, ügyeitek kormányzatába felfogadunk, meghívunk a politikai körbe, hol most csupán a magyar elem forog — s ez is uralkodás? bizonyára hidjétek el ez közös hazánk javára történik!

Azt mondjátok: ez szokatlan lépés volna. Uraim, e józan értelmű népnek, melly sajátyszerű történetet bír, mellynek fenmaradása bámulatos, a külföldöt mindenben utánzani kell-e? szokatlan? még ez a tárgyat nem dönti el. Szokatlan, mellyel egy nemzet létezését biztosítja; vagy ha ez sem elegendő: szokatlan számtalan jótéteményt egy képességtől feltételezni, mellyhez a legkönnyebben juthatni, melly semmit nem vesz el, mellyért az emberi méltóság legmagasb foka — a polgári jogosság nyújtatik. Nyelveket tanulunk hiúságból, hogy a tömegeből felragyogjunk; hogy utazhassunk, hogy kereskedésünk érdekét teljesen kifejthessük, hogy gyáraink nagyobb terjedelmet nyerjenek, és egy hazának nyelvét, egy nemzetét érteni, tudni elmulasztanók? — ez gyáva önzés, ez egy megromlott szív, egy szédelő agynak volna jelensége; illyeket pedig egész osztályról feltenni soha nem foghatok. Hiszem e mezőre e kérdés honfiaink közt soha nem jutand. Külföldről pedig illy hango-

kat hátran visszautasítandunk; s akkor majd elmondandjuk, mit most olly mélyen érezünk e tekintetben; most pedig elég legyen, hogy e nemzet gyermekkorát elhagyva, meg ne vesse, de mindenben ne is majmolja a külföldöt, hanem jól felfogva saját érdekeit, önálló eredeti politica szerint intézze fejlődését. Én a legjobb reményem. Meglássátok, Uraim, mihelyt a reform kérdése megkezdetik, mihelyt előfognak tükröztetni a számtalan jótétemények, mellyek e reformnak kimaradhatlan következményei, egy szó, egy vágy fog a nemzetiség ügyében keletkezni s e szó a magyarosodás. —

Meglássátok, Uraim, miként fog ez nyilatkozni privát, s közhelyeken, és lelketek örömmel fog eltelni, örömmel, mellyel az egyetértés elárasztandja kebleinket. — Kinyújtandja e jótéteményeket? a magyar alkotmányos testület. — Ki fog kiviteleért harcolni? a magyar nemesség! vajjon a harcz megkezdésében nem fekszik e a sympathia? a jótéteményben a hála?

Nekünk pedig minden nyilatkozás, minden tett a magyar nemzetiségben, buzgalmunkat nevelni, erőnket kétszerezni fogja a munkában, melly e reformban reánk várakozik. Tárt karokkal öleljük azt, kiben jövőnk támaszát, nemzetiségünk osztályosát üdvezzelendjük.

Mindenki láthatja, hogy ezek a bizodalom szavai, de e bizodalomnak van is alapja, mert az idegen elemek vagyonos és intelligens része a magyarosodás mellett nyilatkozik, s az alá rendelt állapot pedig eddig csendes türelmet, vagy szenvedést, közönösséget, vagy részvétlenséget, s nem ellenségeskedést szült.

E kérdés bővebb fejtegetésénél azonban a reformnak még egy igen fontos kelléke tűnik elő. — A városi iparágokat, a törvényhozás pártolása alá vevé, s ez nem új lökést fog-e adni haladásukban, nem fogja-e a beköltzéseket, a szaporodást eszközteni? és e haladás, e növekvés más mint azon idegen elemek, növekedése, melylyekről fellebb szóllánk? Egy felől materialis jólétünk előmozdítását eszközöljük, hiteltörvényt alkotva, czéheket, limitatiókat megszüntetve sat. más felől mit teszünk nemzetiségünk terjesztésére, ez osztály kebelében? parányi keveset, uraim! Ösztönözzük őket? mivel? egyebet a „magyar kenyér“-nél nem tudánk felhozni ösztönül, ingerül. Hazai nyelven tárgyaltuk hazánk érdekeit? de ez osztály számára léteztek hazai érdekek, részvét a törvényhozás —, bírálkodás —, hatóságkormányzatban? Magyarul társalkodtunk magunk közt? de nem zárunk e még most is ki magunk közül mesterembereket, kereskedőt? nem éresztetjük-e még most is felsőségünket minden alkalommal velők? e hatalmas osztály magyarosítására még eddig parányi keveset tevénk. És hogy ha ez osztály számra vagonra naponkint szaporodik: nem-e nehezül magyarosítása? Törvényeink kedvezései mellett nyugodt kebelrel nézhetjük-e a naponkint sebesb, erősb fejlődést? Ujjászületésünk végpontja messze messze rejtezik, ki tudja, utodink abban lelendik-e azt, miben mi magunknak néha előtükrözzük, de mégis ha ujjászületésünknek egy fokán a jogczim a jogalap változása áll, s ha felhaladásunkban minden fokot át kell lépniünk: akkor el kell készülnünk, hogy e lépést is nemzetiségünkre nézve minden aggodalom nél-

kül megteheessük, és illy készülletnek kell nézniünk magyarosítását ez osztálynak. — És ha ennek mulasztásával, vagy mi evvel egyenlő halasztásával fejlődék ki a polgárság és köznép; és fejlődék annyira, hol a politicalai jogok követelésére csak egy szikra, csak egy alkalom csak egy lépés szükséges: milly hangon szólándhatunk ekkor? Ha az incapacitást nem törülhetjük el most, nem kívánjuk-e azért, hogy jószágaink természetes becsökkel birjanak; hogy hitelünk nagyobb, hogy pénzünk több legyen? és ha e reformnál megakasztott a nemzetiség érdeke — már azért is nem kell ez akadály elmozdításán munkálni? — Im az okok, miért kell a reformot hatalmasan mindenek előtt megkezdenünk.

Hogyan ha ez osztály, mellynek hatalomforrása végtelen, vagyona számra mosti politicalai állapotában megnöve: jól figyelmezzünk, uraim, némaságát megtagadná, s követelve állana elő? Mind ezek oda mutatnak, hogy e kérdést halasztás nélkül mindenek előtt megkezdeni kell, még egyszer mondom: minden reform kérdést megelőznie kell a városok reformjának.

Tárgyunkra nem csekély érdekü volna felvilágítani: a mult időkben millyen volt a polgárok állása? szabadságaik hol kezdődtek, hogy fejlődtek? milly befolyást vőnek hatásaik kormányzatába? e befolyást hogy vesztek el? országgyűlési követeik választásában mikint vőnek részt? — mind ezt tudni igen érdekes volna; de ez illy rövid értekezésbe mellynek czélja csak egy általános elvre figyelmeztetni a nemzetet, nem tartozik s azért ezt egy ügyes historiai tollnak adjuk át olly kérelemmel,

hogy a száraz historiai buvárkodások modorjától eltérve, ép, egészséges és a kérdés jövődjére nézve élvezhető alakban adja elő; mert a factumok halmaza a nagy számra untató; s így becse a practicus életben szinte elvesz. Bennünket közelebbről érdekel e kérdés mostani állása; és különösen ismerete annak, honnan várhat az pártolást s erre nézve szükséges a legközelebbi multa visszatérni.

Az 1825-ki országos választmány a városi hatóság javítására nézve némelly módosításokat ajánlott; különösen: hogy jövődjére a tanács oeconomicus ülésében a népszóló is részt vegyen; hogy nagyobb fontosságú dolgokban a választó polgárság is döntő szavazattal birjon; hogy a tanács elnöke, a bíró ezután is időszaki választás alá essék; hogy a nyomozásoknál mindenkor egy választott-polgársági tag is jelen legyen, s végre hogy a követelek választásában az önmagát egészítő mostani választott-polgárságon kívül szavazattal birjon még egy választott testület, melly valamennyi polgár által választassék, és számra az állandó vált-polgárságnak felét tegye: és, uraim, kérlek — figyeljetelek — mi történik? A szabad királyi városok követei külön voksot adnak, a szónoklatnak minden erejét összevonják és nyíltan és határozottan ellenmondnak az országos választmány ezen — csak némi jogkiterjesztést színlő javaslatinak egytől egyig! — Uraim, a városi követelek képviselői a polgári érdekeknek — az ezekben tett javításokat egytől egyig ellenzik! A javasolt VI. cz. 3-ik §-ssa így szól: „Azonban, midőn az egész városnak, vagy a polgárok nagyobb részének jo-

gait, javait, vagy jövedelmeit érdeklő ügyek tárgyalása fordulandó elő: a bíró elnöklete alatt az egész választott-polgárság egyenlő jogokkal a tiszti karral fog a tanácskozásban részt venni — “és ők mit mondanak?” — a 3-ik cikkelyeli összevetésben a választott-polgárságnak a tiszti kar ellen ez ötszörös tulsúlyát — legalázatosb értelmüknel fogva igen nagyoknak és vésszel teljesnek véljük — okaik igen mélyek! Halljuk. „Mert e rendszabály a tisztkart a közügyek őt illető tevékeny igazgatásától elmozdítja, azt felülmulhatlan tulsullyal rendeli alá a választottság önkényének, mellynek a tiszti kar közjóra célzott törekvését csak elősegélni — és a dolog úgy hozván magával — mérsékelni kellene, a tisztkaron fekvő egyenes felelőséget ha általában meg nem szüntetné: bizonynyal a legjobb ürügy alatt megtagítaná; végre az elenyésztető felsőbb és legfelsőbb parancsolatok vérehajtását a választott-polgárságban nem ritkán előtünő elleneséges indulat által halasztaná, vagy épen meggátlaná.”

A követválasztási országos javaslatra így okoskodnak: „A leginkább szabadalmak által meghatározott és kegyelmes királyi válaszok által rendszeresített választott község — polgárság, a többi, a fenséges küldötség javallata szerint is minden osztályból választandó polgároknak képviseletével bír, melly által azok a köz dolgokban részt vesznek.”

„Ezen, századok szokása által szentesített intézvény meg nem változtatására azon fontos tekintetek intenek, ne hogy a polgárok, magok s a köz kárára, hasznos foglalkozásaiktól elvonattassanak, s ne hogy a pártosok izga-

tásinak ügyis alávetett csöditések által anyag szolgáltatásék belső mozgalmakra, mellyeket maga a sokaság, mint előre látni, oly következményekkel szülend, hogy azokat gyakorlatban kívánt sikerrel mérsékelni nehezen marad fen mód.“ Milly atyai gondoskodás! de még is magokba szállnak a következő sorokban; és így szólnak: „még is ezek ellen nem állván, ha ez az 1715. 108. cikk. ereje által az egész polgári kart illető jog kiterjesztetni kívántatnék: akkor alázatos voksunkkal csak azért esedezünk, hogy az engedmény azoknak nyujtassék, kik javak birtokával, és adótartozásaikkal a többieket felülmulják s hasonlók közt a megnyert polgárság korára idősebbeknek.“

A tanácsállandóságát a küldöttség helyben hagyja de az elnököt — javallata szerint mindig a bírót — korszaki választás alá vető. Ezt a városi követek így ellenzik. Elmondván ezen, sok ismeretet, tapasztalást kívánó hivatalok nehézségeit — „neveli a nehéz pályát az első tisztviselők s leginkább az elnök-változás, és a választás kegyétől függő helyzete; honnan lesz, hogy annyi s oly párt-különbség keletkezzék kivált tisztujítások alkalmával, s ezeket mint megannyi készülő áskálódásokat megelőzze, kísérje, s nem sikerültökkor boszúkép kövesse. Innen lesz, hogy illy párt alakultával épen a férfiak, kik erkölcsi jellemök egyenessége által a közhibákat nagyobb buzgalommal támadják meg, a pártok legnagyobb erejével rohantatnak meg, mellyeket a tekintet hiánya miatt nem zabolázhatván, vagy áldozatul esnek, vagy elcsüggedve a rohamnak engedni kénytetnek.“

„E nagy bajok orvoslására pedig más módot nem látnak, mint a tanácsnak behozandó, állandó elnökségét, melly tudniillik, minekutána tisztujtó-széken a választott polgárság szabad választásából eredett, ne függjön többé kegy-skénytől a népnek — (popularium).“ — Illy véleményel vannak a városi hatóság szerkezete iránt, a városi követei.

De menjünk által az országgyűlések mezejére — s először is az örökemlékü 1832. — 36-kira.

Mindjárt kezdetkor (dec. 22-kei kerül. ülés) jegyzők, s censorok választásánál Soprony városa kéri, hogy a bírálatból a városok ki ne zárassanak: hosszas vitatás után azonban ez nekik megtagadtatik. Ezt magányosan tekintve, helyeselni lehetlen; azonban itt is bebizonyodék újra: mikint a nemesség sokszor magának az alkotmánynek érdekében ragaszkodik a stabilitas elvéhez: erre alapíták legalább véleményeiket a Rendek, midőn védokul hozák fel, hogy „a királyi városok peculiumok, hogy nem függetlenek.“ Engedjük azonban mégis a nemesség szellemét e kérdésre átsugározni s halljuk Pozsonymegye követét: „a városok még nem függetlenek; választásuk hibás; committenseik nincsenek törvényhozói választókká qualificálva, nationalitásuk csekély, a közlélek köztők fejlődve nincs, követeik a kamrának responsabilisek, mert a magistratusnak nem lehetnek; hogy lehet egy magistratus választóttest — az electa communitas egy maga magát redintegráló külön test s a polgárság mindenből kizárva. Előbb ezeknek meg kell változni.“

Érdekesbek ennél az 1834. april. vitatkozások reánk nézve. — De ezekből csak azokat vonjuk ki, melyek annak közjogi oldalát illetik. — A városi bíróságok szerkezete tárgyalatik. A törvényjavallat a bíróság — választásról semmit sem említ — először szól Soprony városa követe; azért várjatok ugy-e, hogy a polgárok érdekében elragadó, villámzó szózat fog emelkedni? Én is azt hittem, és a hoszu beszédet átolvastam, s átolvastam a másodikat is a még hoszabbat, Fehér városa követének beszédét — és egy hang sem róla! Ott a melegség e második beszédben — a városi bíróság korlátozása ellen a benlakó nemesek személyére, ügyeire nézve; és ez igen szép dolog. Én is azt tartom, hogy e korlátozás s a törvényjavallatnak uralkodó elve „a polgárokra nézve felette nagy kárt tesz a hazának; a birtoktalan nemességet pedig öldöklő erővel sujtja, nyomoruságban tartja;“ de hát a választás-hiány kisebb érdekü-e ennél? hoszas szép beszéde elhangzott a nélkül, hogy egy hanggal érinté azt. A tanácskozás pedig tart, pontonkint tárgyalatik a törvényjavallat: hány tag vegyen részt az ítéletnél, milly perekben szükség a teljes szám birtokosság kelléke-e a bírónak? Mindezek megtalálják szónokaikat a városi követeiben és a választás kérdése nem, — mig nyugtalanul közbeszól Somogy követe: „Nincs kimondva, ki által választassanak a bírák, holott ez a megyei bíróságoknál is elhatározott; kívánom tehát küldöim nevében, hogy ezentúl a városi magistratus minden polgárok által szabadon választassék. És így lön ezen nagyszerű kérdés vitatkozás tárgya. Uraim, olvassátok meg e néhány lapot — Tolna, Bihar, Torna, Zala 's Borsod megyék kö-

veteinek lelkes felszólalásait s meglátjátok a nemesség szellemét. Igaz, az indítvány azonnali elfogadása 24 voksal 25 ellen elbukott; de ha a bukottak lelkes sorait vizsgáljuk: az véljük, az egész városi követtestületet itt leljük fel? Eperjes, és a kis Szeben követeit kivéve, egyet sem. — Ha pedig mentségül valaki azt hozná fel, hogy a városok követei az elvet nem tagadák, csak annak elhalasztását akarák: azt felelném: több város nem is fejezte ki magát e kérdés felett. Lócse „küldői utasítását követve, a somogyi indítványt nem pártolja.“ Ha az elfogadás pedig illy körülmények közt halasztás mellett, mentség, vagy épen érdem, akkor azt az egész nemesi képviselőség igényelheti. — Azonban a halasztás nem annyit jelente; mert e kérdés, mint a következés mutatja egészen eltemtetett.

Legfontosabbak ez ügyben a legközelebbi országgyűlési vitatkozások, mert ezek a városok országgyűlési befolyására mentek át. Ezekből még világossabban előtűnik a nemesség szelleme, mert megadattak a városoknak a bírálók, és elhatározottak, hogy szerkezetök iránt választmány küldessék ki. A városok követválasztása hiányos, ki akar rajta segíteni — a táblán, hol nemesek és királyi városok együtt ülnek, s hol ez utóbbiak követel ügyekben ismét felszólalnak? Olvassátok el a néhány lapot figyelemmel, ezen szempontból: és mit sejdítetek, az lesz az eredmény. Halljuk itt Deák-ot. „Mi a királyi városokat illeti: ki felőlről igazságot kíván, annak alá felé is igazságnak kell lenni, és azonfogva ne tagadtassék meg tőlök

kívánságuk *). — Midőn azonban a kölcsönös igazságot gyakorolni kívánom, ohajtom egyszersmind, hogy a királyi városok küldöttei magok is legyenek igazságosak; és e szerint, ha a városok is magok közt a választási just kiterjesztik, küldőim a királyi városokat a szavazástól kirekeszteni nem tartják lehetségesnek; de azt megkívánják, hogy a királyi városokban minden polgár mind a választásban, mint az utasítás adásában részt vegyen; utasításait nem teljesítő követeiket pedig visszahivhassák; ha a királyi városokban a polgári jogokat ekkép minden polgár gyakorolhatja: nem tartanak küldőim semmitől, és azon 600,000 lakosnak, kik a városokat lakják, szívesen nyujtanak kezet a haza védelmére, a haza szeretetére; mert én a képviselői rendszert nem látom veszedelmeztetve az által, ha az többeknek kezében nyugszik. Véleményem szerint a városok már eleget ki vannak fejlődve arra, hogy a törvényhozásban részt vehessenek, s ha ne talán némelyekben nem volnának is, módot kell nekik nyujtani a kifejlődésre; mert ha a vármegyék illy nyomasztó állásban lettek volna, kérdem, lehetnének-e a kifejlődésnek mostani fokán? — Véleményem szerint, az illuzióknál kellemetlenebb állás nem lehet, kivált a mostani században, mellyben minden a materialismus rájárára vonatik. — Adni kell tehát a királyi városoknak érdeket, adni mezőt, hogy kifejlődésök előmozdítottassék, és ekkoron függetlenek lesznek és érdemesek, hogy szavazat-joguk legyen. Úgyanazért én, hogy a célhoz közeljtem, ohajtanám, hogy még ezen országgyűlé-

*) Censorok és Jegyzők választhatása.

sen választmány neveztessek ki, mely a királyi városok szavazati aránya iránt véleményét terjeszse elő, addig is pedig, hogy naplóbírálókat minden innen vonható következés nélkül magok közül választhassanak, nem ellenzem, s ennek megadására felszólítom a Rendeket s a t.“ Nagy többség által ez indítvány lön elfogadva, és olvassuk el a vitatkozásokat végig s a városi követek nyilatkozásában hasonlót ehhez egyet sem, de ellenkezőt vele találunk. Az országgyűlés halmozva volt munkákkal. A rendek táblája a jövő országgyűlésre vélemény készítő választmány iránt felírást tön; ez a Fő-Rendek egy ellenzés után másodszer elfogadván — felterjesztették a fejedelemnek; de válasza reá nem érkezett.

Mit mutatnak ezek egyebet, mint, hogy a nemesség a helyhatóság változtatását az egész polgári test érdekében kívánja: A városi követkar pedig aláfelé a status quot fentartani, felfelé megváltoztatni, de mindenütt csak ünérdekei szerint, kizáratásával minden népszerű befolyásnak, hatalmát szaporítani, örökíteni, s így institúcióink szellemével harcolni akar?

Valóban a tisztkarnak e kérdés megkezdése után, szerepe igen érdekes, s egyfelől igen mulatságos leend. Követei igazságot, jogot követelnek; merészen elszántan küzdenek; elmondják mikint 80—40—30 ezer embert képviselnek, de ha a képviseletnek csak legkisebb elemével megkináltatnak; azt vagy határozottan visszautasítják mint a 1825iek vagy elragadtatásukban, hevőkben azt nem is látják, mint a 1832 és 1839iek. Azonban ez mindegy, a dolog érdeme főleg abban áll: milly nézet-

tel viseltetik e kérdés iránt a nemesség, melly egyedül van a törvényhozás birtokában. E nézetek kedvezők — adja Isten, hogy a fennebbiek értelmében teljesezésbe mehessenek — és ez a polgároktól is függ. — Fogadják el a nemzetiség kívánatit, részökről minden lépés, minden tett, minden szó közelebb hozza a fontos jogok birtokát. — Legyen ez mentől előbb, hogy nemes, polgár a „hazafi“ban olvadva fel, kezet nyújtva munkálhassanak a mind kettő által egyenlőn szeretett hon felvirágzásán.

K ö z n é p.

Itt vagyunk a nagy néposztálynál; itt vagyunk a 9 millió embernél. — Ha a nemesség az ezer- éves életből örökségül nyere a buja földeket; ha az elődök nemes utódaikat az önkény fegyverei ellen felpánczélozák; ha a szabad életnek csak érezhető, de ki nem magyarázható gyönyöreit az alkotmány mezején biztosíták: mit nyere a köznép a multkorból — leírjuk e szomorú képet? elmondjuk-e, hogy tulajdonul a sírüreget, birtokul a léget, jogul az engedelmességet? igaz, még sokaknak el kellene mondanunk: de új fájdalmakat nem örömet szerzenénk azoknak, kik már megkönnyezék e nagyszámu jogtalanok sorsát.

Isten érzelmet, szívet adott az embernek forrásul, honnan fájdalmaink, de honnan örömeink is felszívárganak; s mit az egész érzelemmel átölel: annak változni kell. Ez érzelem első forrása a civilisatlonnak, teremője a kereszténységnek, átölelte a feketéket, és lánczaiknak le kell hullniok; megszánta a tömlöczök lakóit, és soruk enyhülni kezd; megborzadott a halálos bündijától, s ennek is enyészni kell. Ez érzelmet, ha megtéved is, tiszteljük, de gyűlöljük az értelmet, ha a kebel érzelmei-

ből táplalékot nem nyer. Ha elődeink annyi vérrel tarták meg a hazát s annak szabadságát: hála emléköknek! ha ők a sok millionyi népet szolgaságban hagyák menthetők; de ha mi, kik az emberi szeretetnek magasb, tágasb fogalmait szíttuk be, nem sietnénk a nyomort enyhíteni, a könnyeket törölni: érdemtelenség volnánk nemzeti létünk-re, méltatlanok szabadságunkra.

De ha tíz év leforgása hangosan hirdeti, hogy kebleink megnyitkák a részvét, a szánakozás édes érzelmeinek; ha a történet lapról lapra feljegyzé, mit tevének, hogy a fekvőt, a lesülyedettet felemeljük, hogy a tudatlanba a jog magasító érzelmeit leheljük, az ellenségben csillapítsuk a bosszút, az ingerültséget, — hogy csüggedetlenül vívunk, hogy a körbe felvezethessük, hol az alkotmány melegítő napja mosolyg: érdemtelenség vagyunk-e, hogy szabad nemzet legyünk?

Valóban, uraim! reform és nemzetiség együttl teend nagygyá bennünket, s ha mind e kettő csak formák: akkor legtöbb anyagot lelünk e nagy néposztályban.

E sok millionak sorsa nem maradhat többé így; azt már törvényeink is hirdetik, — elhatároztuk, hogy urától tartozásait örökre megválthassa: most nyujtsunk módokat, eszközöket ennek elérésére. — Bizonyos számú évek jövedelmei szerint meghatározzuk a megváltási összeget. Nemzeti hiteltárt állitunk és a megváltásra pénzt nyujtandunk. De tudhatjuk előre, hogy a kamatfizetés terhesb leend, mint magok az urbéri terhek. Azonban milly jótéthez juthatuk teher nélkül? valjon e hont megszerezni, nem vérbe került — megtartani, nem abba? valjon maga

az, hogy a jobbágyok sorsát javítani megindulánk, nem e onnan veszi erejét, hogy ezek vérzenek érette, ezek hordják a terheket? Néhány évi teher az örökségbe kiható jobblétért nem kell hogy visszarettentsen. Hol az urbéri megváltás nem így történt, ott milliók nyugalma dulatott fel s viharos harcokba kevertetett a nép. Ezt mi nem akarjuk, nem akarhatjuk. — Elhatározzuk tehát: hogy földesur tartozzék jobbágyát az évi terhektől felmenteni; de vigyázzunk, hogy midőn meghatározzuk a kulcsot, a boldogító szabály institutio palástja alá magunk hasznát ne rejtjük el, s hogy akkor, midőn polgári kötelességünk legszebbikét teljesítjük, nagylelkűségünk, áldozat készségünk kárpótlást ne keressen magának a kulcsban. — Ne felejtjük, hogy mi csekély hasznot nyújt az urbéri nap-szám, milly hitvány a tized, mennyi nehézségű a pénzbeszedés: ezek lettdolog szerint így állanak; ezt ez alakban jobbá nem tehetjük. Mind ezt a számolatba így kell bevezetnünk — s ekkor vegyük hozzá, hogy hazánk javára mindnyájunknak járulni kell s ez elv vonassék ki az előbbi összegből s így alakuljon a megváltási kulcs. Kisebb leend, mint képzelők; de megcsalattatánk e valósággal? tegyük mellünkre kezünket, vegyünk tollat, számoljunk, s ha fősvények nem vagyunk: férfias tiszta meglegedést fogunk találni.

S ime kifejlődék egy ép erős nemzedék, mely e földhöz ragaszkodva biztos terrenumon áll s függetlenül a föld előbbi tulajdonosától, az önállás magasító érzelmeit hordja magában; ez soknak nem fog tetszeni, de kiket a mult évtized nevelt, vagy kik a kor eszméibe bele születendnek,

ezeknek csak oly kevéssé fog e viszony visszatetszeni, mint midőn a városok kapuin belől a tekint. nagysgos uri czimet megkapva, egyebet alig követelnek.

De addig is, míg ez üdvös időszak elkövetkezendik — ha megtudjuk is jogból, historial igazságból magyarázni, hogy e föld tulajdona csupán a nemességet illeti, s ha e jog előtt tisztelve halad el a gyomirtó kéz: van-e alapja annak, hogy a személyt jogtalan hagyjuk; hogy nem csak a magunk köréből választottak — nem mondom kivétel nélkül — de magunk is korlátlanul üzzük a szomorú kényjátékot velők, s itt, uraim, hozzatok fel bár mit, bár 50 törvényét a vastag corpus jurisnak, idézzetek fel onnan védokokat a sujtó ellen: a tényeket ki nem forgatandjátok erejükből — s ennek oka? mert a törvényeknek éltet mi kellene, hogy szerezzünk; bennünket pedig felelőségre semmi nem von, és emberek vagyunk, indulattal, és hiú vágyakkal, s ha megtörtént az összeütközés: nincs mi utját állaná amazoknak. Csak korunk szelid szelleme az ellensúly, és néha megdördül az igaztalan felett, de még szellemben nem, ígértben sem, hanem áttadott jogban az erő — ez az, melly belől gyarapítja, boldogítja, kívülről védi birtokosát.

Azért ruházzuk fel a köznépet joggal, melly a támadható összeütközésben mint hatalmas ör álljon, egyenlőn mindenkinek személye mellett; a vádlottat adjuk át oly bíróságnak, melly a vádat körülményesen és nyilvánosan vizsgálja meg; s ekkor a megirt törvényt mondja el bár ki: a nép személye eléggé védve lesz — szóval állítsunk eskütszékeket.

Kicsapongásoktól, féktelenségtől ne féljeteK; mert a joggal felruházott népnek nem lesz oka büntetlen hagyni a gonoszt; a vizsgálatra meghitt pedig magas állását érezni fogja. Békesen szerzett jog még senkit kicsapongóvá nem tett s a bizodalom mindenkit valamint büszkévé úgy meg-gondoltta tesz.

A kik ez állapotba be nem tudják magokat gondolni, képzeljék, terjedelmes birtokaikat haszonbérbe adva, kép-zeljék, e haszonbérlők a fizetéseket nem teljesítik pontosan, a feltételeket nem tartják meg szigorun, személyöket szóval tettel megsértik, sérelmeket hogy fogják orvosol-ni? Önmagok fogják a büntetést elhatározni, talán elzá-ratni azokat? követelésöket bíró fogja tellyesítetni s itt minden megszűnt; ha e haszonbérlőknek vagyona több, változtat-e az a dolog állásan? erre magára megfelel a nemesi szerkezet a vagyontalan és legvagyonosb nemes-nek jogegyenlősége.

Az éretlenség, a tudatlanság vádját sokan igen szé-pen czáfogaták már. Valóban valamint a tudatlan a ne-velés hecsét nem fogja érteni: úgy a jog nevelni leginkább képes. — Sokan vannak, kik a jogot a neveléstől szeret-nék felfügeszteni; és számok e rovatallatiaknak most an-nál jobban fog szaporodni, mennél nehezebb azt most nyil-ván ellenzeni; de szeretném tudni, mit értenek a nevelés alatt? írást, olvasást? Ez az ismerethez a kulcs, de nem az isméret maga, s milly ismerethez jutand ez által! Ért-jük e magunk az ismeret alatt a vallástudományt — a bib-liát? Hallgatva ez utóbbiról az annyira ismertről, aman-nak viszhangját keblében örökké halja, s hetenkint egy nap

hangosan szavalja el lelki pásztora minden ágazatit. — Statusjog tekintetéből alig hiszem mást értsünk, mint a polgári állás, jog s kötelesség tiszta felfogását, s ebben hogy érendünk czélt, kézi könyveket adunk kezeikbe? Valóban ha most kellene azt közrebocsátani, s kétfelé osztanók a művet: az első fél egészen üresen maradna; a második nem volna képes mindent magába felfogni. De tegyük, hogy jogokkal már bír, s állása ismeretét is tisztán bírja, czélt értünk-e vele? Épen az ellenkező. A ki a lajtorja első fokára hágott, az a másik után fog vágni; erről a harmadikra, s így tovább. — Nem lesz ez megállapodás; de ha azt véljük, mit rejt ez magában? hogy annyit kell tudni a népnek, mennyit mi akarunk, annyit birni, mennyit mi akarunk; ez pedig nem egyéb mint a kiskorúság fentartására czélzott törekvés, vagy épen szülője annak, hogy a félnevelés veszélyeit idézzük fel a sötét mélységből.

Azonban neveljük bár, vagy nem: isten az emberkehelbe önté az ösztönt a szabadság iránt: mindannyiszor fájdalmasan ébred ez, mennyiszor a kénynt dúlni látja az ártatlanságon, a hatalmat az igazságon; mert az igazság: jog, az pedig az emberiségben el van árasztva — ama felé vonatva, vonatunk e felé is. — Ezt azoknak, kik a nevelés által szeretnék a reform törekvéseit paralyzálni. Távol azonban tölem, hogy a nevelés jótéteményeit tagadjam; de valamint mélyen vagyok meggyőződve, mikint neveléstől jogot felfüggeszteni, úgy a nevelést szegény szolgai jogtalan népnél sikerrel folytatni nem lehet, mert tanítót fizetni, s gyermekeinek gunyát, könyvet szerezni,

annak munkáit nélkülözni, és mi fő, a nevelés becsét felfogni soha képes nem leend.

De térjünk vissza oda, hol a személy bátorságról szó-
lánk; a reform más ágaira.

Ha a személy biztosítva van, ha a megváltás elve életbe lépett s az eddigi jobbágy tulajdonosa lön földének: kimaradhatlan következés, hogy a vagyonnak is olyan-
nak kell lenni, s e tekintetben az uri székek jönek meg-
fontolás alá. E székeknek egészen meg kell szünniök, és a törvénykezésnek egészen másnak kell lenni. Állítassa-
nak fel járásonkint törvényszékek a polgári perekre néz-
ve, s mellyek ez alá nem fognak vettetni, azok hagyas-
sanak meg a helybeli előjáróság hatalma alatt; azt sem
véljük, hogy ez által minden kényünket kizártuk, mert
nem fogjuk a választást kezeinkből kibocsátani s eddig
mérsékelve enyhítve csak de megszüntetve nem lesz a néha
igaztalan, törvénytelen uri befolyás; mert messze még az
idő, midőn nálunk minden a legnagyobb igazság pályáján
fog haladni; addig meg kell elégtelünk a mostaninál job-
bal, noha magában nem a legtökéletesbbel.

Ezek volnának, mellyek a személyt s vagyont a bi-
ráskodás útján biztosítanák; de a vagyonbiztosításra
nézve még többek volnának elkerülhetlen szükségeseek.

Akarjuk-e tovább is a terheket halmozni a nép vál-
lain? S ha igen, hol van ultimátuma ez eljárásnak? Azt
mondjuk: a jobbágy kezeinél levő föld sajátsága a nemes-
séget illeti; mikint ezt az ország-szerkezet eredete, s
több törvények világosan kimondják, s midőn a közterhek
viselését a jobbágyásra tola: mással alig mentheti magát,

mint hogy e terhek alapját e földekbe helyezte s hozzájuk azoknak viselését, mint alattomos föltétet csatolta. Ez így némi igazságos szint ölt magára; de ha ennek semmi mértéke, semmi szabálya nincs: meg van e akkor a vagyón-biztosság? hova vezet ez, uraim! ha az előbbi oknál fogva joggal cselekszünk, midőn közterheket rovvunk a népre: jogunk zsarnokságba mehet ált, ha lélek ismételten járunk el e tárgyban, — milly roppant különbség a mostani, s csak félszázados háziadóközi! Hidakat, utakat építünk, folyókat szabályozunk, középületeket állítunk — naponkint szaporodnak kiadásaink, s ki gondol a takarékosagra? kinek fekszik érdekében, szigoruan vizsgálni a számadásokat? Vesztegetés a kiadásban, hanyagság a számvételben, közönösség, egykedvűség az elhatározásban, mindezek sehol mentséget, sehol jogalapot nem találnak; — feddést és kárhozatot igen a nép szomorú sorsában, minden verejtékben, melly illyekért arczát áztatja, minden sohajban, minden könyben, mellyet nehezen keresett, és az éhségvárító fillér után hullat; — ha már jogot nem adunk a kivetésbe befolyini: e gondolat e tekintet határozzon el bennünket szigoruan, lélekismeretesen félve, kételkedve minden fillér megszavazása úgy elköltésében, mint számvételében.

Ezért határozzuk el: 1) hogy minden szükségtelen kiadást megszüntetünk, minden felesleget leszállítunk; a mostani adót pedig soha egy fillérrel többé fel nem emeljük. 2) Hogy számadásaink nyilvánossak — s ezért ki nyomatjuk mind az előleges költségvetést, mind a számvételt s közgyűlésen teljes számmal benmaradván, fog-

juk mind a kettőt a fennebbiek értelmében tárgyalni. Koronkint közöljük e számvételt hirlapokban s teremtsünk a takarékoságban nemes versengést egymás között. Milly szép hivatásunk fekszik csak e kettőben is! akarunk szeretünk-e megfelelni ennek? És mi egyenlíti meg az örömet, melly felgyulad kebleinkben, ha a terheket bár mi csekéllyel megkönnyítők, ha megtettük azt, mit hatáskörünk előnkbe szabott? A vak történet hatalmat adott, hogy sok százezer javát — földi boldogságát kifejthessük, hogy jótévő atyja legyünk a népnek. Felfogtatók ez örömmek teljes hecsét? akkor többé lehetlen, hogy ellenállhatlan vágygyal ne vonassatok feléje, és ebben fekszik az önéret, melly a nép nevekőv meglegedésének boldogságából fog kebleitekbe visszasugárzani, mellyel az egész civilisált világ elébe léphettek. Határozzuk el 3) hogy minden előforduló rendkívüli szükségeket ezután maga a nemesség fedezzen; új hidak, utak, folyóátmetszések, csatornák, közösepületek állíttassanak a nemesség költségén. — Az elvből, hogy ezek a köznép javát is előmozdítják, ne vonjatók a következtést, hogy terhei általa fedeztessenek, mert földé már eléggé terhelve van, verejtéke pedig és izmai a földön fekvő terhekért feszülnek, mert a megszávasásba befolyása nincs, mert végre a nemesség terhet nem hord, mert ezek javát jobban érzi mint a földnép, melly közt csak nem észrevétlen oszlik fel a siker az eredmény, mert a nemesség szavazván meg azokat, nagyobb óvakodással fog határozni, nagyobb takarékosággal kiadni, nagyobb szigorral számoltatni.

Mind ezek megyei rendszabályok volnának a földnép vagyonbátorsága érdekében — mert a törvényhozó test tovább mehet és kell is, hogy menjen — a hon érdekében. — Azonban mi fogja ezen határozatoknak az életet megszerezni? A közvélemény. Ez álljon elő egész hatalmával, a dicsőséget mint gyalázatot egyaránt osztogatóval; ez, mellynek fegyvereit senki nem kerülheti el, rejtse bár mikint is magát. — Ez adja át a gyalázatnak nevét annak, ki megfeleltek, mit köszönhet a polgári társaságnak. Fukar, ki jótéteményt csak aratni szeret, de nem munkálni érette; hálátlan, ki a harcz viharai közt fentartott hazát a béke-ölnél felejt meg; gyáva, kiért az apák vért ontának, s ki unokáért néhány forinttól irtózik; tudatlan, ki nem látja át, hogy a közczélra vitt áldozat, önjavára is visszahat, s roszszivü, ki verejtékét kívánja polgártársainak, hogy avval szerzett kéjek közt dözsolhessen. Illy erejével a közvéleménynek lesz, a ki szembe szálljon? — nem, illy elfajultságot a nemesi osztályról fel nem tehetünk. — Ezen közvélemény adjon életet, és erőt Mátyás törvényének, az 1486 — 64. addig, míg a nemességnek finansialis viszonya a statushoz általános reformon menend keresztül; ekkor mi történeendik? más kérdés, s bennünket célunktól most igen elvezetne. — Azonban országgyűlésen a vagyonbiztosság tekintetéből szükség, hogy a közmunkáknak bizonyos korlátok szabassanak; az előfogatok megszüntessenek; a tisztviselőnek kártpótlásul fizetés nagyítás adatván, szükség, hogy a megyei finansialis rendszer változzék.

Itt jó tekintet alá a házipénztár jövődjé reformja. Megosztani szándékunk azt aránylag a köznéppel; ez igen

szép jelensége újra a szellemiránynak! de nézzük következményeit. Vélhetjük-e ekkor, hogy a nemesség a mostani csekély fizetések mellett fog hivataloskodni, midőn most a tehermentség a nemes indító ok? — ez nagyobbra emelendi a költség összeget. — Uj kiadások fordulandnak elő; és mi megajánljuk, mert mi is fedezzük! ez közjogilag ránk nézve tisztán áll, de a köznépre? — reformot hozandunk be, de még is hogy fogunk nevében is ajánlani, mi, kiket csak születés tön e jog birtokosivá? minden megszavazásnál itt újra az elv fog előállani, hogy a köznép befolyása nélkül terhét nem nevelhetjük, s ez mindig gátul szolgáland; mert mindig feltételez a nem képviselt részére igazságos biztosítékot, protectiot, felügyeletet, melly ön lábaival késleltetve jó közbe, és sokszor legjobb szándékunk meg fog, meg kell hogy törjék rajta. *) Helyhatósági rendszer jótékonyasága érdekeinek nem csak szó de tett de áldozat általi előmozdításától függ; mentsük meg egyrészt az elvet, hogy „mindenki befolyásával történjék az adóajánlat“; másrészt

*) Ez az főleg mi engem az aránylagos adózat felett kételkedésbe ejtett, és egyszerübb könnyebben kivihető mód ajánlatára birt. Továbbá nem hiszem; hogy a mostani megyei rovatási kulcsok szerint az elvállalás keresztül menjen; jó kivetési rendszer létrehozása pedig sok év sok költségnek leend szüleménye, ehhez minden nemesi birtok felmérése s osztályozata — két nagy és nehéz mű kívántatik. De midőn a javallatot teszem korán sem akarom az aránylagos nemesi adózatot ellenzeni mert én a mostani hibás rendszertől minden áron szabadúlni kívánok.

pedig helyhatóságunk kifejtésére szerezzük meg a lehetőséget, s ezt nem az által, hogy megosszuk a házipénztárt: hanem ha leszállítván, vagy kihagyván a felesleget, a házipénztár mostani összegét, mint maximumot vesszük fel s jövődre minden előforduló költséget csupán mi magunk fedezünk; így egy részt biztosítva leend jövődre az, kinek nincs befolyása; mi pedig, kik szabadon határozunk erszényeink felett, szabadok is leszünk az adójánlatban; mert csak bennünket illetend s így meglássuk majd: mellyik megye leend az, mellynek érdekei kifejetlen maradnak. Mellékesen megjegyezhető, hogy mi magunk biztosítására bizonyos összegig a többség, azon felül két harmad határozzon; másodsor, hogy ez csupán a nemesi birtokot illesse. — De térjünk vissza a köznép ügyére.

Adjunk a köznépnek megyei képviseletet, a népvédekben. Ezek semmiféle tisztséget nem viselhetnek. Mindannyiszor valahányszor a népnek törvényes jussai tisztviseelő vagy földes ur által sértetnek: szavat emelendnek. Legjobban ismerendik a nép állapotját, leginkább érzendik sorsát. Minden néperdeklő határozatnál kellő felvilágítást s figyelmeztést nyujtandnak. A számadások vizsgálásába befolyanak, nehézségeket teendnek, mellyeknek tárgyalás alá kell jönniek. Ha a büntető törvénykezés változást nem szenvedend: ügyelni fognak, hogy a védelem rendesen, szaporán és egész szorgalommal történjék. Országgyűlési utasításokba befolyanak és szavazattal bírnak. — E népvédek választásának két módját látom. Az egyik, hogy minden helység lakosai többsége vá-

laszson egy választót, s az így választottak egybegyülvén titkos szavazat útján válasszák meg a népvédeket. A másik hogy a köznép helységenkint közvetlen a népvédekre szavazzon, a szavazat eredménye írásba téve, s lepecsételve a legközelebbi közgyűlésre beküldessék — hol a levelek felbontatván a többséget nyert népvéd köztudomásra hozatik; mellyik célirányosb a közvélemény kifejtendi — én részemről ollynak az elsőt tartom. Igaz ugyan, hogy korunk neemtőjének hála, most számos pártolót talál a nép a megyékben; de valljuk meg: ennek jótékonyasága nagyobb részt a sokkal ragyogóbb törvényhozási pályán nyilatkozik, s az apróbb, de ezért szinte fontos tárgyokban önmagát felelti meg. Valljuk meg, hogy megyéink egy igen jelentékeny részében e pártolás igen gyenge, precair, kellemetlenségeknek kitett, néhány tag lelkületén szellemén alapuló s így változékony. Valljuk meg, hogy bizonytalan és ez a főhiány — változik a megye szelleme, s a népbarát hallgatásra kárhóztatik. E pártolás mint kegyelem mint ingyen jótétemény hat lefelé, és ha a nemeskeblű hazafi ezt legkevesebbé sem érezteti: természetét ez meg nem változtatja; nem szűnik meg bizonytalan, változékony, tökéletlen, lekötelező lenni. — Itt az idő, hogy a nép e pártolást törvényesen követelhesse; s ha jogokat adtunk neki: azoknak biztosítékot is kell adnunk, hogy e pártolás ne fél, ne kegyelemoszó, ne időszaki, de százezerek vágyainak összpontosítása által legyen erős és teljes, törvényes és jogi, örökké éber, és kitartó. Illyesminek kell lenni a népvédelemnek a megyei rendszerben elvegyítve; ez üldözést nem félend, ez párt,

— rokonság, — vallásnézeteket nem osztand s felszólalását mint hivatalában fekvő kötelességteljesítést ha néha kedvetlenül veendjük is, de tisztelendjük. Mi jogaink sérelmeiért felelőséget követelünk; és hangosan emeljük szózatunkat — ellenére a status-főhatalomnak, és kit mi kormányozzunk, a köznép embere, ha sértve van, minő orvoslás után nyulhat? Jog nélkül szót emelni közepettünk, kérni folyamodni fog! Mi fonák állása az osztó igazságnak! mert felől is mondtam egyhelyen: hogy ha birtok — vagyonkülönbségünket jogtérre állíthatjuk, nem azt, hogy polgártársaink felett önkénnyel ellenőrség nélkül urkodhassunk. Kivánom, hogy e népvédelemre nézve mindenki önkebléből meritse a meletget; és ohajtom: váljék általános elmélkedéstárgyául az eszme; — nem lehet sokat elmondani mit mélyen érezünk; tollam bár mennyire vagynék itt az érzelmek országába szerte csapongni, és elmém bár mennyire az okoskodás erejét felkutatni! De az érzelmet mindenki önkeblében, az értelmet önelmejében is feltalálja. Ezt erősen hiszem; forrón ohajtom.

Ez az a fokkonkinti reform, mely a népet vagyon s fogalom tekintetben a béke ülén előre vive lassankint a nagyobb szabadság elfogadására képessé teheti; ezek után fog jöni csak a hivatalképesség, a törvényhozási részvét. Hol van a pont jövőben, mely életet adand ezeknek? ki képes ennek minden titkait megfejteni; mi csak annyit mondhatunk, hogy mindezek kimaradhatlan következményei e munkának, és mondhatunk annyit, hogy ha haladásunk lassu is, de az ellenérdekek mellet kiméttel engesztelőleg vonul el. Mi előtt a cselekvés pályára

kilépne a meggyőződésben, a kebelben keresi az erőt; s bizonyos, hogy a reactio működéseitől, a hátralépéstől ment maradand. Ezekben alapszik a köznép institutióinak legközelebbi reformja; s hogy ebből hazánkra, alkotmányunkra, nemzeti vagyonunkra a legtöbb jó és üdv szivárgand ki; arról a nemességnek többsége, már fentebb is látók, meggyőződve van.

De mikint áll ez oldalról nemzetiségünk ügye. A 9 millio embernek ereje, nyelve, szokása milly súlyt vet a mérlegbe? Jegyezzük meg, más nemzetiség él a kárpatok között, más dél és más kelet felől, és ismét egy harmadik széllyel az országban: — azonban mielőtt egyenkint taglalnók ezeknek viszonyait a magyar nemzetiséghez: vessünk egy általános pillanatot a köznép nemzetiségének kérdésére.

Három érdek tartja össze az embereket a polgári társaságban: a közös szabadság, a közös nemzetiség, a közös vallás. Mindazáltal hogy áll népünk e tekintethen? Természeti ösztönénél fogva vonatik a szabadság felé az által, midön az igazságtalanságot érzi, s a szolgaságot átkozza. De ekkor előbbi lapjainkra jegyzett gondolatink, az institutiók reformja mindannyi eszközök, mellyek annak megőrzésére, terjesztésére a sok milliót összefűzzék — most s még inkább ezelőtt köznépünkben egy általános érzelem uralkodék, és ez az elnyomatás egy részt fájdalmas, más részt boszus érzeme s gondoljuk, hogy ez érzelem nem lett volna képes egybegyűjteni bár milly ajku bár milly vallásu árnyéklatait — s e jelenetből mindenki foghat következtetni az állapotra, midön a közös

jog érzete fogja a kebleket bírni; az általános szabadság fejlődésében foglaltatik az összetartás, az egység egyik leghatalmasb köteléke — ezt, nézzen bár vissza a mult időbe, nézzen a jelenbe, mindenki bebonyítva találandja. Ennek birtokában ki fogja elválasztani a népet; belső hatalom? ez épen teremte az egységet, — külső? mit adhat ember embernek többet, mint szabadságot? mit nyerne a hódító maga? Földet? ez a nép sajáta; ezt magától elvenni nem hagyja. Adót? ha többet kíván, mint a hon igazgatása megkívánt, ismét jogot támadott meg, s a megtámadottal küzdeni kell, ki — fog hasztalan a harcra kiállani, ki fog vért ontani?

Az egység második eszköze a vallás. — Meg kell vallani, ez a köznépnel, ha félrevezettetés, csábítás hálojába kerítettik, nem csekély fontosságu; semmire nem olly kész, mint vallása védelmére, fényének emelésére, hatalmának terjesztésére; de még egyszer ismétlem, ez azon köznép, melyre értelem befolyást nem gyakorol. — Körül tekintve külső állásunkat, ez látszik zavarokat rejteni magában; azonban vegyük, hogy népünk értelmesége naponkint növekszik, s ez által a vész csökken; vegyük, hogy a vallási érdek képviselőit csupán a pap-ságban találja, s osztályának — melly itt nézet alá jő — elhanyagolt nevelési állapotja naponkint javul. Az elősorolt institutiokban pedig a legnagyobb ellensúly állítatik fel. Különösen egyik pontja annak melly a népvédékről szól ollyan honnan mint a bizodalom tüzhelyéről a homályos elme leglőbb világosságot nyerhet, melly a fanatizálás fellegeit elenyésztesse, és ollyan, hogy érdekeinket job-

ban összforrassza a köznéppel; de a tárgyra még vissz térünk. —

A harmadik eszköz a nemzetiség. Ennek felfogására több kell, mint népünk értelmessége mutatja, s ha ezt köznépünk közt legkevesebbé vesszük észre, ne másnak mint ennek tulajdonítsuk. Az értelmesség, melly ez oldalról hazánkra veszélyes lehetett volna, az eddigi rendszer által a nemesi körbe befogadni, a vagyonost — nem csak megfosztaték erejétől, de nemzetiségünk hatalmas előmozdítójává változtaték; a jövő polgárság reform pedig azt, mi eddig elmaradt, fogja nemzetiségünkbe felolvasztani. A polgárság körébe szabad az átmenet; s így az értelem, mi a köznépből kiemelkedni fog, megnyeretének az átköltözés által. Addig pedig még ez institutiók életbelépendenek, még ezekkel karöltve a nép értelme nevedni fog; nem fogunk e semmit a magyarosítás ügyében elkövetni? A köznéppel a legszorosabb összekötetésben állunk, nem fogunk hatást ez ügyben gyakorolni? Uraim! itt a nemzeti nevelés teljes fontosságával, jelentékenységgével! a népnek az iskolában magyarul kell neveltetni. Ez oldalról fogjátok fel főleg a nevelés szükségét! E tekintetből a buzgalom! innét a lelkesedés a népnevelés ügyében! Párosítsátok az értelem-fejlődést a nemzetiség-fejlődésével, s mind a kettőt mozdítsátok elő a szabadság megadásával! És a köznép el fog vergődni a tudatra, hogy institutióinak fenmaradása s így boldogsága a magyar elem elfogadásában fekszik, és lesz forrás, honnan e tudatot meritse — a szabadság pedig szinte hatalmas érdek leendő arra, hogy magát azon nemzet tagjának vallja,

mellytől az kifolyt s mellyel általa összeforradott, s melytől reá még talán a nagyság fénye is háramlandik.

Uraim, megszűnt az üldözés kora azért, hogy ilyen vagy olyan vallásnak, nemzetiségnek tagjai vagyunk; kunk a társasági szerkezet javítása által a közös boldogság kora. Hazánk társasági szerkezte közös nagy-léte kívánja, hogy magyarok legyünk; de szabadabb s így értelmesebb emberekhez könnyebb szóllanunk, s így ha ellenségeink, a népcsábítók, nem győződnek meg e tételek valóságáról, folytassák izgatásaikat: mi megadjuk a szabad-ságot a köznépnek, megadjuk az eszközt, hogy boldog lehessen; és ha ennek birtokába juttattuk, akkor elmondjuk tételinket; ám lássuk, mellyiké lesz a diadal, a tetté vagy a szóé, az ígérété, vagy a megadott jogé!

Ezek általánosan — lássuk most egyenkint a népeket.

Először is a magyar. Tekintsük jellemét, vagyonát, számát, értelmét, helyzetét: mindezekből nemzetiségünknek aránylag legnagyobb ereje tűnik elő. E néposztályban a legtöbb önállást, férfiaságot, ragaszkodást a honhoz, büszkeséget a nemzetiségre látjuk párosulva; ennek az inség napjaiban sokkal nagyobb volna, mint véljük, fontos-sága; nem mondom, hogy a hidegségnek, a megvetésnek idegen ajkuak iránt tovább is fenállni kell; enyészszék ez el, de enyészttével az erre fordított, a kinőtt erők térjenek vissza a tiszta forráshoz, a saját hon-, a nemzetiség-szeretethez. Értelmisége, igaz, csekélyebb, mint a német köznépé, de népnevelési intézkedéseink ennek szaporább kifejlését fogják legközelebről érdekleni. És igen nagy részének vagyonossága, szabadsága nem fogja ezt is siet-

tetni? hát a földnek felszabadítása mikint fog ez elemre hatni? Legbujább síkjait lakja a hazának. Uraim, állítsatok közlekedési eszközöket, fejtsétek ki a kereskedést és e néposztály vagyonszága mindeniké közt legnagyobb leend. Vegyétek hozzá fekvését a hazában, — megszagatva nincs; s mint egy testben lakik a honnak közepén. És sem hely, sem iráskülönbségek nem zavarják az egységet. Száma az összes magyarságnak 4,435,818, holott az összes szláv eredetű népeké 3,016,314, s így egy millióval, s mi haladja, több. — A magyar erejét, éltető szellemét a nemességétől, s a természetes nemzeti sympathiából nyeri, s e kapcsolat által nyer erőt, a szám is; és maga jelentékenységére emeltetik. Ki nem ismeri a nagy községeket a Duna, s Tisza, Körös s Maros síkjain; szabadítsatok fel az uri tartozásoktól, adjátok meg az említett jogokat s a vagyonszágaikat, értelmiségöket számlálhatlanul már ez által emeltétek, az együttlakás, a városi szerkezet a magyar elemnek oly erőt kölcsönzend, melly mellett minden más, kell, hogy háttérbe lépjen. —

Higyétek, a hazának minden ajku népei közt a magyarságnak a hatalomnak legtöbb csirája a magyarban fekszik.

Második a német. Lehetlen hogy szívünk egész melegével ne üdvözljük e részét köznépünknek. Akarjuk látni a szorgalmat, a tisztaságot a tudást minden körülményekhez alkalmazkodni; az erkölcsiséget, az értelmet, a vagyonszágaikat: mindezt a német ajku nép teljes mértékben mutatja, — a kereskedés illy árva állapotjában, oly urbéri, oly országos viszonyok sulya alatt, milly virágzó állapotban él! nem e annyi példányok ezek

köznépünk közt, nem űsztön mind azon tulajdonok sa-
jáltátételére, mellyeket imint most számítánk el. — Ennyi
érdem a hon iránt! Öröm fogja el keblünket s a tisztelet-
nek azon bizonyos neme, mellyet a jól teljesített polgár-
hivatás magában rejt; azért szeretet s méltánylat e nép-
osztálynak! értelmességénél fogva mit várhatunk egyebet,
mint ragaszkodást hazánkhoz, alkotmányunkhoz, nemze-
tiségünkhez? Vallásos nép — vallása biztosítva, kegyelve
van. Szorgalmas — szorgalma gyümölcsezt a legközelebbi
jövő tökéletes pártolás aláveszi. — Eszmélettel bír társa-
sági állásáról, s a jog ez eszméletet táplálandja. Ezt ma-
gával hozá, s gondosan őrzé meg, mi könnyű, hogy e jog
érzetet átvigye hazánkra, s ennek szabadságára, mellyel
eddig csak sajnosan gondolt külföldi társaira, s fájdalma-
san a honi viszonyokra! És ha átölelte jogérzetével a hont:
akkor felébredének benne is a nemzetiség iránti kötelessé-
gek; mert nincs haza, melly iránt tartozásokkal is ne kel-
lene viseltetnünk. Vagyonossága eszközöket nyújt a nem-
zetiség eszközeinek megszerzésére, iskoláit legjobb karba
helyzi, gyermekeit nem vonja el, tanítóit jól fizeti, nép-
nevelési tekintetben legjobban hathatni reá. —

Következnek a szlávok, — Mi tisztán csak a honiak-
ról, szoroson a magyarországiakról szölandunk. Igen ér-
dekes volna űsmerni a szláv elemeket egész terjedelmökben,
s így mindazokat, kik e nagy nép-családhoz tartoznak; de
ez oda fog tartozni, hol egykor magyar hazánkknak külső
politikai állásáról s különösen az orosz és szláv népekhez
külső viszonyokról bővebb tudomány, vizsgálat, s tán u-
tazás után foghatunk értekezni; mert illő: hogy hazánkat

ne csak belülről, de kívülről is ösmerjük; jövendője nem csupán önmagunktól de a külső befolyásoktól is függ; és fel kell ezt tárnunk egész mértékben, erőt kell erő eleibe állítanunk; a vésznek elejét vennünk; nevelnünk a körülmények jótékonyságait, kedvezéseit; mi most nemzetiségünket csak belső szempontból tekintjük, és ebből tekintjük a szlávokat is.

A szlávok mozgalmait darab idő óta figyelemmel kísérrjük; de minden előleges vizsgálat nélkül. Egyes agyakban fogamzó képek, ha nincs anyag, mellyben alakulhatnak, üresekké, hasztalanokká váltak. Így Magyarországhban a szláv nemzetiség. Uraim! Hol a pont, mellyhez ragaszkodtok ez üres képpel? A nemesség általánosan magyar. A polgárság, ha nem egészen magyar; de még kevesbé szláv; marad a köznép. S ez valólag így van: s ezért épen, hogy a szlavismus ügyét, a nemzetiségünket érdeklőt e rovatba halasztók. Vegyük a dolgot komolyan! A polgári hatalom factorai: értelem, vagyon, szám. Óh mi messze áll a szláv köznép attól, mit e tekintetben értelem alatt értünk, — értelem, melly a polgári szerkezetnek, a világ viszonyainak tiszta felfogásában alapszik! annak fentartását, kifejlését eszközölje; ha pedig csak sejtelmeken épül, azoknak rendszerét, organisatióját önmagában alakítsa meg, számolja ki. És azt mondjátok itt, hogy ez értelmet kitejtitek? Ez több volna a rossz szívűségnél; mert vélitek-e azt, hogy a Karpatok ormaira így, mint Duna alrészeire kiterjedő magyar statushatalom más mint önmagának kifejtését eltürendi? hogy illy fogalmak létrejöttét elnézendi hanyagul és részrevétlenül? De, u-

ralm, doctrinátok csábításon is alapszik, s ha tán megengedné is ennek teljesülését: a magyar status-hatalom, köznépetek jobbainak józan értelmén törnék meg, mert előbb-utóbb megtudná, hogy eltitkolátok előtte Sibiariát, el az ostort — a kancsukát, eltitkolátok egy hős nemzet gyászos elestét, el az érzelmet, melyet a magyar nemzet ekkor tanusított, — eltitkolátok az éjszaki befolyást Oláh- s Moldvaországban; ezt pedig higyétek, saját ti embereitek fognák elbeszélni az ámtított köznépek. Uraim, itt az értelemre nem számíhattok; a köznép értelmisége sokkal inkább függ társasági jogainak szaporodásától, mint bár mely nevelési rendszertől, vagy inkább még ez igaztásoktól. Mikint fogjátok az egymásután következő fogalmakat kiirtani. Hiú képzeményekkel a valót? mikint fogjátok a kimaradhatlan ragaszkodást, a szeretetet a magyar alkotmány iránt előlni? ismét képekkal a valót? Két hypothesis mellett érdemelnétek figyelmet, szlávellenségeim! ha a magyar nemzet szelleméhez hűtlenül, a köznéplenyomás és zsarolás principiumihoz térne vissza: első. Ha az éjszaki hatalom, szelleméhez hűtlenül, democraticus zászlót tűzne ki, s első lépésül mindjárt családátok leghősebb tagjának elrombolt szabadságát adná vissza: második. Tegyétek meg mind a kettőt — de elválhatlanul egymástól, — és megvallom; hazám jövőjének tiszta egére viharos felleget idéztetek elő; semmisíttétek meg mind a két hatalom történeteit, a legközelebbi évtizedről; zárjatok be a pozsonyi országház termeit, és nyissátok meg Varsóban és Pétervárott a zárt termeket, hogy a nép emberei halathassák magokat: és mi magyarok mindnyájan igen fon-

tolóra vesszük mostani phantomaitokat. — Tegyétek a tettet nem tetté, — de ismét mondom, elválhatlanul a két hypothesis egymástól: — ám miért dűlnék nemzetem kebelén, ha szolgának kellene lennem itten és ott is, hová reménnyel tekintek — miért dűlnék a való szabadság ölében, midőn másott sem nyerhetek egyebet? Az éjszak a szabadság eszméibe öltözött, és Magyar hazánk szinte azokkal halad a jólét sugárait mindenhova elárasztva! milyen botorság volna felidézni a nemzeti viszáldokás rémeit? Mi nem tudjuk kebleitek mélyén mi fekszik: de mind ezen tételeink igazságát ti magatok is sejdítitek, midőn izgatásaitok czéljaul nyelv-művelést, literaturát tűztök ki. Itt sejdítitek a valót, és sulyja alól nem fogtok menekülni, bár mi vezérelje eszméiteket. Ismétlem: értelmére a népnek ne számoljatok; számolástok meg fog törni, mert népeteknek utolsó gyermeke tudja azt: jobb az idegen jó barát, mint a ros szivű rokon.

Igen nagy factor a status hatalomban a vagyon. Tudjuk, mikint áll egész köznépünk vagyonsága, és ki nem ismeri a népet az éjszaki bércek lábainál, és milly viszonyban állnak a kopár sziklák, a szük völgyek, a fenyvesek, a buja, és tágas síkhoz, az apró csermelyek a széles folyamokhoz; — nem akarjuk azonban bántani a békes szorgalmat, a vas türelmet, a csendes és példás erkölcsösséget, melly e népág kebelében szelíden viráگزik, de ha a jövendő lepleit elmozdítjuk; ha a jótékony istitutiók, a kifejtett közlekedési eszközök eredményeit mind a két honrészeken összehasonlítjuk: a nagyobb vagyonság mindenetre nem a szláv elem fészke felé fog nehezenni. Mind

ezek csak ellenségeinknek mondattak, és nem az egész néptömegnek, mellyhez csendes elkölcösségeért a legmelegebb érzelmek vonzanak; és mellynek jóléte előmozdításaért a mindenkire ható jogok boldogító sugárai egyenlően fognak szétáradni, nem a nagy néptömegnek, melly ezer csatában ontta vért e hon fentartásaért, melly hadi erőnknek most is nagy részét képezi, melly sok fiának honi ipar és kereskedés sokat igen sokat köszönhet, e néptömeghez szózatunk a legmelegebb, kezünket nyújtjuk feléje hazánk nagyságának előmozdításaért.

Különbben is egész köznépünk vagyonsága csekély hazánk földterületének egy negyedrészt sem tartja kezei közt a köznép s ennek is tulajdona a nemességét illeti, és ha tekintjük kereskedés hiányunkat és a sok terheket a falusi esküdtől a megye főispánjaig, a mestertől a püspökig, és — de minek előszámolni az ismerteket — a hatalom e factora a számolatból úgy enyészik el, mint az értelmiség.

Végre mi tekintetbe veendő az a szám. — De az igazi hatalmat a három együtt: az értelmiség, vagyon, és szám képezi; egy magában igen gyenge, valamint egyes embernél, úgy egész népeknél. Mondtuk pedig, hogy értelmiség és vagyon, melly e népágból kiemelkedik; e számot csökkenteni fogja. És ha mégis ellenségeink az erő ezen eleméhez nyujtanák ki kezeiket, sokat és igen sokat kell tekintetbe venniük, hogy önmagokkal tisztába jöhessenek. Néhány adatot mi is képesek vagyunk nyújtani, a munkát könnyítendő. Egy népcsaládhoz számítjátok a tót, orosz, szerbet, rácot? Helyes. — Hiszem, nem felejtétek, hogy a nyelvégység, a sokféle dialectus, szó-

kiejtés, és más meg más különféleségek által igen gyenge. — Ezt nem felejtétek: de ezt közös literatura által megszüntetik; azonban mi képzelet az, literatura által hatni akarni a tömegre? De mégis lesz-e közös literaturátok melly sem nem lesz cseh, sem nem rusznyák, sem nem illyr! A nemességbe emelkedettek a magyar elemmel olvadtak vagy olvadandnak össze, — a polgárságban állóknak a polgárság reformja hasonló sorsot készít; a népre a törekvés nem hatand; s így magok maradtak azok, kikbe az agyrém átszivárgott; a nyelv különbféleség által megszaggattottak pedig úgy hogy e tekintetben erőt fejthetnének ki, soha nem fognak együttethetni.

Legnagyobb rugó a köznépbén a vallás, és tegyétek az egész szláv családot egy vallásuvá: és rosz szívű törekvéstek aggodalmunknak vetendi meg alapját. — Azonban nézzük, hogy oszlik fel vallási tekintetben a szláv nép — itten a végvidék és Horvátország is számolatha jött

r. cath. tót:	1,215,944.
horvát:	886,079.
illyr:	416,150.
g. cath. orosz:	442,903.
sokátság:	13,188.
agost. tót:	467,562.
reform.:	3,750.
g. n. egyes. illyr:	828,365 *).

*) Fényes Elek Urnak ki ezen adatokat legközelebből megjelenendő munkájából közölni sziveskedék az egész hon előtt meleg köszönetet mondok.

Mikint fogjátok ezen öt féle vallási érdekeket egy olly e-
 lemben egyesíteni, melly (kihagyván a végvidéki 435,576),
 nem számlal csak 391,889 lelket hazánkban, melly az éj-
 szaki külföldön az óhitű vallást tüzzel vassal, kényszerít-
 téssel terjesztetni megindult. Magyar hazánk, magyar al-
 kotmányunk az, melly a vallási egyenlőségnek első veté
 meg alapját, melly e vallási egyenlőséget egész terjedel-
 mében helyre állítandja. — Erre azt felelitek, hogy a val-
 lási érdekeket a szláv elem csak úgy biztosítandja, mint a
 magyar. Ez, uraim, megvallom, annyi: a tűz eloltandja
 a vizet; a feketének szüleménye lehet fehér.

E pontnál lehetlen, hogy eszembe ne jusson a világ-
 mozgalmak egyik legnevezeteseb jelenete. A francia revolu-
 tio sergei a Rajnán és Alpeseken a szándékkal léptek át,
 hogy az ellenséges kormányok megdöntésével a népeknek
 szabadságaikat megadják — mi történt? A kormányok meg-
 buktanak, a népek pedig a zsákmányolás, elnyomatásnak
 lőnek áldozatai, — királyokat tolnak reájok, és a harczok
 nyomorait viseltetik velők. Mi lőn szüleménye ennek? Egy
 nagy tanulság a népeknek, hogy a lelkesedést, sympathiát
 alacsony czélok eszközeül használák; bizonyos vagyok ben-
 ne, hogy nem ez volt a czél a kezdetnél; hogy csakugyan
 létezett egy nemesebb indok az első hevüléskor, de az em-
 beri indulat elhomályosítá a czélt, elfoglalá a békes ember-
 szeretet szelid érzelmeit, — nem is akarom az egész fran-
 czia nemzetnek ezt betudni; meg vagyok győződve, hogy
 ez csak kinövése volt a nagyszerű mozgalomnak — de e-
 lég hogy, a veres nyomokat, a sírhalmokat, a gyászt és
 keservet maga után hagyá. És innen magyarázható meg a

lelkesedés, a martius 1-jei ministerség magaviselete után Németországban; innen a nemzeti dalok mint kinyomásai a nagy néptömeg érzelmeinek; innen a népellenes mozgalom.

Mi a történetből ezt kiragadtuk; azonban az összefüggésből egy láncszemet kihagyánk; s olvasóinknak adjuk át, e szemet a lánczba beilleszteni.

Vallási egyenlőség volt jelszava az utolsó évtizedben a magyar nemzetnek, s e jelszó a két utolsó törvényhozói testületnél megtalálta organumát; valjon a vallási egyenlőség, a teljes vallási szabadság hagy-e még valamely ellenséges indulatot kibékítlenül? E vallási egyenlőség mellett mire lehet a kedélyeket, a köznép fanatizmusát használni? Uralkodásra, vallási felsőségre? De ezt, uraim, rólatok fel nem teszem; mert ha katolikus színezetűek teljes megelégedést lel a mostani institutiókban, a protestans azt a legközelebbi jövőben feltalálандja. Nem képzelhetem teljes vallási szabadság mellett mikint nyújthatna segédkezet e célra — az uralkodásra — a pár száz ezer széllyel szórt értelem és vagyontalan pornép? Öt millio ember a vallásfelsőség minden színeről kész lemondani, hogy polgártársainak nyugalmát megadja, szeretetét megnyerje; és ez elkopott szerepet egy olly fractio vállalná magára? Erről, uraim, botorok vagytok, ha álmodoztok.

Vallási egyenlőség az, melly a még kibékítlenül hagyott érdekeket összefűzze, s az embereket, az egymástól e miatt elfordultakat, meleg, őszinte kézszerítésre bírja. Catholicus, protestans, óhitű, magyar vagy szláv, a

statushatalomnak egy fokán, egyenlő pártolás alatt állanak; itt pedig kéz a kezet megérintheti, kebel kebelre borulhat, s a nemzeti egyetértés szelleme mosolygva nézendi majd ez annyira várt jelenetet. —

És, uraim, ne felejtsetek el, hogy a köznép, melyet ti szlávoknak neveztek, a helyzet által mindenütt megszagatva van; pedig ez fontosb körülmény, mint vélnétek; mert kell lenni egy gyűlpontnak, honnan minden erő egyenlőn szívárogon ki; és egyenlőn térjen vissza; — a Karpatok és Száva parti közt pedig egy igen nagy szivatag ásítóz keresztül, mellyen még ellenségünk szerencsétlenségére igenigen rossz utak és közlekedési eszközök léteznek; ha pedig ezeket a nemzeti erő felállítandja: az üdvös eredmény inkább másoknak mint szláv ellenségeinknek használnának.

Tudjátok ti azt is, hogy a népesség növekvését az élelemszerek mennyisége kormányozza; ez élelemszerek pedig, a köznép oeconomiaját nézve, a föld mennyisége és minémiségétől függnék. Ez elvek előbocsátása után tekintsetek csak a hérczeket, a fenyeseket, a kopár sziklákat, a sovány homoktéreket, mellyek a szlávoké, és a buja természeteket, és mentől előbb szabaddá teendő kővér lapályokat, a még népetlen pusztákat, mellyek a magyaré, a jókeblü németé, vagy a csendes oláhé. —

Mi tehát a kapocs, melly a szlávokat összefűzze; mellyek az oszlopok, mellyekre az egyesítő hid építettetni fog a ragadó hullámok öleiben? A szabadság? Ez sajátja a magyar alkotmánynak. A föld? Ez előbbutóbb sok milliónak leendő birtoktulajdona. A litteratura, az értelmiség?

Ez a köznépre hatástalan. A vallás? Ez csak egyenlőségben talál erőt, ezt pedig csak a magyaralkotmány nyújthatja. Nemzeti egység? ez nem létezik, s reá csak alkotmány és vallásszabadság vesztese által küzdhetnétek fel, s a szláv nevet szolgálásért vásárolnátok meg, s ez milly díj átadom meggondolni mindenkinek, kérdezzétek meg az elzászi németet: a földet, mellyet lakik, a France határaiból kiragadva, Deutschlandnak kívánja-e neveztetni. Kérdjétek meg a német Schweizit, hogy gyönyörű bérceit német kormányok alá akarja-e juttatni? — mind a kettőt azért, mert német. A hollandi miért nem fogadá el a német nyelvet, mellynek typusát hordja magán nyelve s miért nem kíván németországhoz tartozni sem egyik sem másik? — Viszont mellyek az oszlopok az egyesítő híd alatt a magyarnál? Ezek: politikai egység, mellynek minden köve mind annyi jog; a másik a vallási egyenlőség mellynek minden köve a béke és nyugalom, e két drága kincse földi lételünknek. Ennyit a magyarhoni szlávokról. —

Egy nevezeteseb népág még az oláh. — Csendes és békes; szelid, engedekey, háladatos nép — de értelmetlensége s vagyontalansága szolgálai érzelmekkel nevelik. — Nemzetiségünkre nézve nem könnyü lesz a hatás reá, mert vagyontalansága, értelmetlensége az oktatást nehezitendi. Nagyobb részt keleti és déli bérceit lakja hazánkknak és legkevesebb ellenszegüléssel sem viseltetik a magyar iránt; s ha vallási tekintetben vezetőkkel, a papokkal birna is; nemzetiségi tekintetben nem bir, és statusunkra ros hatása soha nem is leend, müipar s kereskedési

osztálya nem létezik, s minden ereje a földművelésben van; intelligenciája pedig megtanulható vallás és alkotmány, milly viszonyban állanak egymáshoz Oláh és Moldva országokban egykori frigyeseiben hazánknak.

Ha ezek után valaki kérdezné, mik tehát köznépünk-nél az eszközök nemzetiségünkre? Feleletül én kérdeném: ismeri-e a türelmet? s ha igen, akkor kezet nyujtanék: ebben s az időben fekszenek az eszközök arra, hogy köznépünk is magyarosodjék. Különbem nemzetiség nem csupán a nyelvben áll. — Nemzet tagjai lesziünk a jog és szabadság, az alkotmány által; melly nemzet ezt fenntartja, mellyből ez kifolyt, ahhoz fogunk számoltatni akarni; és ez akarat, e ragaszkodás a nemzetiség egyik része — alapja az egésznek — ösztön a nyelvre. E tekintetben nemzetiségünk a legközelebbi jövőben már elfogadva, megalapítva leend; és mikint hat még a köznép-re a szabadság? Vagyonosságát előmozdítja; és ez, uraim, az igazi nevelés alapja s álmodjunk bármilyen szépeket a népnevelésről: addig teljes gyümölcsseit az meg nem hozandja, míg institutioink javítása által szegénységéből ki nem emeljük.

És ha a nevelést a vagyonosság feltételezi: akkor, igen, nyelvünket is; mert ennek a népnevelésből kell kikelnie. Minden intézkedést e tárgyban meleg kebellet kell ölelnünk, és ha a sükert nem is foghatjuk mindjárt kez-zel, csüggednünk nem szabad.

Én legcéllirányosbagnak vélnék egészen új magyar iskolákat, minden helységben kis gyermekek számára 4 esztendő koruktól egész hétig bezárólag. Fő célok a

magyar nyelvet hallás, játszás, tárgynevezés, imádság, ének, apró mondások által tanulni, úgy hogy a magasb iskolában már sikerrel magyar nyelven tanitathassanak írni, olvasni sat. E célban rejtezik a kisdedovás célja is, és így kétszeres hasznuk leendnek. — És én, megvallom, mi tekintetek vezérelnék e javallatnál. Gyermekeit a paraszt főkép azért nem küldi iskolába, mert azt házi vagy mezői dolgaitól szegénysége miatt ritkán nélkülözheti; ezek a „kis magyar iskoláknál“ nem létez, mivel az illy gyermek munkára nem használtathatik; sőt az épen miatta akadályoztatik. Ezek mellett szülő munkától, idősb gyerekek ügyelés miatt nem marad el az iskolától, gyermek játszás közt, szülő pedig a tapasztalt siker után kedvelendi meg azt; és gyermek örömmel menend a nagyobb iskolába, szülő pedig vissza nem tartóztatandja ötét. — Könyv, írószer új költséget nem kívánand.

Milly szerencsések vagyunk mi, hogy illyeket megpendítve, részvédtlenséggel, homállyal nem kénytetünk a síkra lépni. — Mindenki ért mindenki érez; mennyivel boldogabb kort élünk; az illy ügy nem koldulva keresi többé a pártolást. Én is felhagyva ez új iskolák számára részvétet gerjeszteni, átmegyek gyakorlati kivitelére a dolognak.

Hazánkban van 7000 helység, falu, város, melly vagy épen nem, vagy nem egészen tiszta magyar; 4500 az egészen tiszta magyarok száma — és így hét ezer illyen „kis magyar iskolára“ volna szükség — ez hét ezer tanítót kívánna meg, kiknek évi fizetésök 100 pengő forinttal hétszázezer pengőt kívánna esztendőnkint — ez igen sok pénz, de a nemzetiség is igen nagy ügy ám!

Mi a mult országgyűléseken igen szép engedményeket tevénk a köznépek, sokat elengedénk tartozásaiból — dicséretes áldozatok! azt is kimondók, hogy füst pénzül minden ház 1 frtot fizetend; később kérdés támadott, hogy értessék ezen forint, váltóban e, mint az engedményes országgyűlés előtt volt, vagy pengőben, s ekkor mintha megbántuk volna nagylelkűségünket, áldozataink után mintegy jogositva érezők magunkat, semmi esetre mást mint pengő pénzt érteni; s így térénk el az elvtől, melly az említett törvényhozás előtt lebegett, „a paraszt sorsát semmiben rosszabbá nem tenni.“

Ime az alkalom az elvhez visszatérni: hazánkban jobbjágy, telkes, és zsellér van, több kevesebb 1,400,000*) ez ugyan annyi pengő forintot adóz; ajánljuk meg ezen pengő forintnak felét, és ez fog 700000 forintnyi összeget — aszükséges mennyiséget adni; és ekkor még marad is az előbbi mennyiségből több mint előbb volt, és

*) Ennek tökéletes ismeretét nem voltam képes annyi statistikal munkáinkból kinyomozni. Mi nagy hiával vagyunk jó statistikánknak; az több mint fájdalmas. Fényes Elek statistikája már kész, s ha megfelel a várakozásnak, olly érdemet szerze a hon iránt magának, mellyért minden jutalom csekély. — Országos, megyei, papi összírások mind elvek, egység nélkül folynak; s innen, hogy minden nyomon fogyatkozás, — hiányra akadunk. Jo theoriája a statistikának, melly minden elvet, mellyre szükség van, minden szabályt kifejtene, status tudományunk igen érezhető hiányát pótolná ki.

magunkat megmentők a vádtól, mintha engedményeinkért ezen összeg sokszoroztában kerestünk volna kárpótlást.

Szükség volna tehát országgyűlésileg elhatározni.

1) A füstpénzt mennyiségének fele uri adóból statusadóvá változtatik.

2) A bejövő összeg „kis magyar iskolák“ra fordíttatik, melyek czélja a kisdedovás mellett semmi egyéb mint magyar nyelv tanulás.

3) Tanítói országos pénztárból fizettetnek.

4) Ezen tanítók kiképezésére az egész status praeparandiákat állit a hon több részeiben.

5) A praeparandiák életbe — lépte után az oskolák három év mulva nyittatnak meg.

6) Minden helység földesura a népességhez arányzott, országos terv szerint a törvény keletkeztétől öt év alatt iskolaházat épít.

7) A nagyobb iskolákban keresztény tudományon kívül minden magyarul taníttatik. A mennyiben az apróbb helységekben nem volnának rendes nagyobb iskolák, ezekben a kis magyar iskolai ügyet hasznosan lehetne összekötni amazokéval úgy hogy azon tanító kevesb foglalatosságai mellett az elemi oktatást is folytatná.

8) Az ügyet országos, fizetett, és felelős biztosság kezeli; a kormányzat külön ágát tevéen, a Főméltóságú cancelláriának van csupán a törvények értelmében alárendelve. — A megyék helyhatósága különös szabályok által mentesíttetik — ide tartozik különösen a felügyelet, a hibák, fogyatkozások feljelentése — s e tekintetben közvetlen levelezés a biztossággal.

9) E biztosság minden félévben a felségnek körülményesen jelentést tesz, és hivatalosnak vallott hirlapja által ezt közzé is teszi — ugy minden megyének megküldi.

10) Ez iskolák létezése ez alakban harmincz évre biztosítottak.*)

És így tovább — szerkezetéről íveket kellene írnom; de én itt ez eszmét csak általánosságban akartam felmutatni; megérlelését átadom a nemzet szív s ész melegének a kérelemmel: ha nem ígér magának életet, teremtsenek mást hazámfiain, jót célirányost boldogságára a szeretett hazának; csak ne hagyjuk tettlen nyugalomban vonulni felettünk az időt; mert a halasztás több rosszat szült a világra, mint maga a mulasztás; mert ellenségeink nyiltak, és alattomosak; ismertek és ismeretlenek munkálkodnak — mert mondják e többet: nemzetiségünk érdekéről van szó!

Nehézségekkel van ez — és mi nincs avval? — összekötve. Nehézség! ez magában enyészni nem fog; szembe kell vele szállanunk, és küzdenünk. — Messzeség!

*) Ki tudja ezután, financialis rendszerünk mikint álland. Azt pedig: miért keljen ez áldozatot a nemességnek viselni? megfejtí az, hogy a nemzetiség ügye legközelebről őtet érdekli. Ez új magyar iskolák által az elemi népnevelés nem szenvedend semmit; mert ez az egész statustól teljes joggal igényelheti a pártolást; magától a köznéptől is egyenlőn; s krajczáros vagy garasos adózat segíthet rajta, különben pedig mint az imint látók, az elemi nevelés sikere sok tekintetben illy kis iskoláktól feltételeztetik.

Minden lépés közelebb visz bennünket; ki czélt akar érni, annak indulni kell; és uraim, mindenek felett a türelem és kitartás. Egy két nemzedék sirba száll; évek fognak enyészni a semmiségbe; ki tudja, mellyik unokánk fogja a gyümölcsöt szedni a fáról, mellynek mi ültetjük magvát; — mellyik fog a lombok alatt csendes érzélemmel pihenni; de azok is e honnak, e nemzetnek lesznek fiai, és ha nekünk békes földet adtak elődeink: mi adjunk nekik át örömdús nemzeti érzelmeket.

Nemzetiségünk ügyében nem lessz érdektelen néhány pillanatot vetnünk a zsidó emancipatorra, s a Horvátokra.

Zsidó emancipatio.

A zsidók a néposztály, melyet korunk humanus szelleme egész hevével átölelt, s vessetek bár ezer akadályt, hatalmasan fog feléje vonatni: — az emancipatiót általa késleltetni, de megsemmíteni nem fogjátok. Ezt szoktuk mondani ellemeinknek. — Tökéletes igazán. Ha pedig azt mondják; ez osztály meg van erkölcsében romolva, vesztegetve, nem érdemes a felszabadításra; akkor azt mondjuk **M a c a u l a y**-val: „Előbb vétkeket teremtettek s azután azt üldözéseitek alapjaul használjátok — mint idegenekkel bántok velök, s aztán csodálkoztatok, hogy nem osztanak minden hazafi érzelmeket; — választó vonalt huztok; és bámultok, hogy távol tartózkodnak tőletek. Nem akarjátok, hogy egy hold földet birjanak, és csodálkoztatok, hogy csupán a kereskedésnek fekszenek. A tiszteletes becsvágynak ismeretét számokra lehetetlenné teszitek, és panaszkodtok, hogy a haszonvágy mesterségeiben keresnek menedéket: — röviden századok óta sujtottátok a jogtalanság mindem nemével, s most kárhoztatjátok, hogy ahhoz, mi a gyöngének természetes menedéke a tulhatalmu erőszak ellen — a ravaszság — a csaláshoz folyamodnak.“

És azoknak, kik mondják: „vallásuk, szokásuk által el vannak különözve a polgári társaságtól, avval soha össze nem olvadnak:“ — igaz, és ez a nemzeti egység tekintetében fontolóra érdemes ellenvetés, — de felelni szoktuk: political tekintetben csak ennyiben jó ez szemügy alá, mennyiben a közéletre visszhatást gyakorol.

A pénz ez osztály kezei közt forog, de ez természetéből nem változtat semmit; az uzsoráskodás nem a körülményből foly, hogy a pénznek kizáró birtokában vannak: hanem helytelen political rendszerünkben; ha pedig kereskedés által felkutatóják a pénznek minden forrásait, és a pénztömeget nevelik: kárára van e ez a polgári társaságnak, vagy javára, akkor kivált midőn helyes institutiók által a kamatláb csökkent? — De felszabadításuk után talán a hatalom e nagy factora által rosz befolyást vívnának ki magoknak a statuskormányzatra? Én is azt mondom: igen, ha tudnám, hogy a zsidóságnak political irányuk van; de nincs, és élők vég célja a privat jólétben oszlik fel. Most e népág egész political élete defensiv rendszer az elnyomatás, üldözés ellen; azon természetes összetartás, melyet a gyöngék' az elnyomottaknak egymás iránti élénk sympathiája szül. Most öröké hadi lábón látjuk őket a támadások ellen, s fegyverüil használni a pénzt, mert jogul, törvényüil számokra fegyver nem létezik, de ez ismét kifolyása jogtalan állásuknak, és megszüntetvén ez, meg kell szünni annak is — érdekei velünk egyek lőnek, s az elkülönzött állapotot csupán a vallás tartandja még fen.

Magában abban is, hogy házaknak, földeknek, mesterségeknek, birtokába juthassanak szinte semmi károsat nem látok politikai tekintetben; mert a ház természetét azért, mert zsidó kezébe jő, nem változtatja meg, s nincs akadály, hogy az ismét a keresztényre szálljon vissza. Mesterséget zsidó fog üzni? tőkéletesb leend a keresztény-nél? a status nyerend s a kiütött erő máshol fog alkalmazást keresni magának. Komolyabb megfontolást érdemelne az, ha a földbirtok jelen viszonyai közt nemesi birtokot is szerezhetnének; mert ez összeütközésbe jönne sok kérdéssel, millyenek: az örökösödés, az ősiség, a föld politikai jogtulajdona, s ekkor az elkülönzött testület hatása azonnal érezhető volna. Azonban az is később, midőn a földbirtok felszabadítást nyerend s következtében a mostani viszonyokból eredő törvények is változandnak, maga a földbirhatás is minden veszély nélkül ruháztathatik át reájok.

És ha hozzá gondoljuk ezekhez a természetes jogokat, hozzá azon közjogi életelvet, hogy a polgári társaságban mindenki egyenlő pártolását követelheti személyének, vagyonának; mit mondunk akkor ez osztályról, melyet nálunk az utolsó utczagyermek büntetlen illethet gunyokkal, méltatlanságokkal, melyet az utolsó törvény-szolga önkényesen zaklat; — és mit mondunk a hazai intelligentiáról, mellytől elsülyedett állapotjok, helyzetök miatt elvonatnak? A zsidok mostani állapotját semmiképen nem menthetjük; és egész lélekkel kell várunk a pillanatot, melly őket hozzánk emelje fel.

E nézetek határozzák a 1840-i országgyűlést az emancipatoria nézve kedvező törvényeket alkotni: ez pedig új tanúságot ad, hogy lássa a világ, minő szelleme, mi humanus iránya van cselekvényének; mi kész elrágalmazott alkotmányának kedvezéseit megosztani; — és e kérdés olyan, mellyben az egész világ megérthető, és bepilanthatta lelkületének legmélyébe. Az emancipatio elmaradt, azonban ha ezen elmaradásnak következményeit vizsgáljuk, azokat, mellyek a sympathiákból kifolynak, azokat, mellyek az elnyomottban a segélyhozó iránt akaratlan támadnak: akkor nyugalmat találunk és sok szempontból derült arcczal nézhetünk a jövő elébe.

Azonban ha elvünket e kérdésem is keresztül akarjuk vinni; ha e reform jótékonyágát is összhangzásba akarjuk hozni a nemzetiséggel, lehetetlen meg nem említenünk nézeteinket a nemzetiségre nézve. —

Ötszázezer ember a statushatalomban nem kis factor; — ötszázezernek intelligentiája — és még inkább vagyomossága, növekedő jóléte még nagyobb factorok: és ez ötszázezernek idegen hangokra nyílnak ajkai, kereskedést üz s így fejlődése a jövőben számra vagyona számolandó a pályán, melly a nemzeti egység felé vezet.

Nem tartozom azok közé, kik az emancipatiót ellenzik nemzetiségreható rossz következményeire nézve: de igen azok közé, kik a nemzetiséget mindenek felett szemek előtt tartják, és ez elvemben azon édes tudat örvendeztet, hogy még is a nemzetiség ügye a reformot nem zárja ki, hanem annak csak egy általános irányt ad, annak cikkelyeit csak sorozza, némelyleket előbbre, hát-

rább másokat, és így kétszeres erővel viszi elő a nemzetet, szabadság és nemzetiség felé; — meg vagyok győződve, hogy sokban épen a reform az, melly a nemzetiségre jótékonyan hat: de még is egészen nyugodt kebellemel bár mennyire szeretném, nem ülelhetem e kérdést. Többször át meg át gondolám e tárgyat: de csendes támaszpontra az ügy mostani helyzetében nem juthaték.

B. Eötvös,*) lelkes fiatal írónk sorait többször átolvasám: de kételkedésemből, aggodalmamból kiemelve legkevesebbé sem érzém magamat.

Azt mondja: „Lehet e valaki annyira pessimista, hogy e nemzetiséget, melly egy ezred előtt Azsia közepéből a történet fergetegei között e határok közé vetve — az idegen mag az idegen földön olly erős gyökeret vert, hogy ennyi fergetegek után is fenáll; e nemzetiséget, melly fellépése első pillanata óta ellenektől környékezve, egy ezreden át küszködött nyílt erő s alatomos üldözések ellen, s még is fennáll egy másfél százados elfoglalás, egy három százados német szövetség után; fenáll kevés milliók között, olly hazában, mellynek annyi polgárai iránta részvétlenek, mellynek törvényes nyelve egykor latin, miveltebb körei németek valának; fenáll s nevekedik, csodálatossan feltartva a gondviselés által, melly e népet mint multban a török, ugy jövőben talán egy más barbarismus ellen őrsergnek rendelé; hogy mondom e nemzetiséget néhány ezer zsidó polgárosítása által veszélyeztetve lássa, veszélyeztetve lássa most, hol

*) Budapesti szemle 2-ik kötet 110-ik lap.

hála az égnek, a magyar végre átlátá, hogy jövője nemzetiségével egy; hol minden szív, melly dobogni tud, a hazaért lángol, hol őseink nyelve nem idegen többé a határok között, mellyeket vérökkel szerzének.“

Azonban, az, hogy e nemzetiség annyi fergetegek, annyi nyílt erők s alattomos üldözések után fenáll, nem elegendő nekünk; az sem, hogy kevés milliók közt fenáll, kivált, ha mint mondja, s mint én is hiszem, ha e népet a gondviselés egy más barbarismus ellen örsergnek rendelé. Elég ekkor, hogy a nemzetiség kevés milliók közt fenáll? És valljon a félszázados nemzetiségi harcznak csak az volna-e eredménye, hogy megmentve magunkat az enyészettől, felhagyjunk mindennel — sem Eötvös sem én a nemzetiséget nem e szempontból nézzük — a nemzetiség jövője nagyobb czélok után törekszik, mint önhazájában megmaradhatni; ennek ragyogni kell a hon felett, hogy világánál mindenki lásson, és látva, higyén és átmelegüljön. Pedig mint fentebb mondtam, e tekintetben, ez irányból vajmi keveset tevének még; magunkat az enyészettől megmentők; de a ki azt hiszi, hogy ez csupán a nemzetiség a nyelv iránti buzgalomból történt, csalódik; nemzetiségünk iránti lelkesedésünk ott kezdődik, hol egy különben legjobb szándéku kormány által institutioink megrázatának, és kérdem látjuk e azt előbb, hol egy lassubb systema a velőket kezdé szarítani belőlünk, de hol institutioink, alap elveikben legalább megkíméltetének? — uraim, mondjátok meg magatoknak az okot; én itt azt meg nem mondhatom. Mindegy, mi a latint lassankint kiküszöböljük; saját li-

teraturát teremtünk, azt a nemesség kebelén forrón ápoljuk, félnünk tehát nem kell, hogy elsüljedünk többé. De lépünk be csak hazánk]határain nyugotról és idegen hangok sziszegnek füleinkbe; jöjjünk be délről, és járjuk be az éjszak és kelet határbérczeit: és mindannyiféle nemzetiséget lelünk; — és ha mind ezt optimismus érzelmek után a szomszédsági befolyásnak vagyunk hajlandók tulajdonítani, és jobb reményel jövünk hazánk szívébe, mindegy: akár a hullamok partin, akár a hegytetőn felteltük magyar hazánkat? Majd keresünk embert a fel alá hullámzó tömegben, ki megmondja, hogy ez is magyarhaza, és hogy elhagyuk, el fog vezetni poron, sáron keresztül egy udvarban álló házba, hogy néhányak társaságában magyar hangokat halljunk. — Így áll fen nemzetiségünk, uraim, szerencsésétek vagytok, kik többet láttok, többet hisztek, a hit megmente benneteket; — én mindannyiszor fájdalommal telek el ezek látásán. És ezek után higyük el, hogy nemzetiségünk növekedik! és a növekedés csupán magát a magyar elemet illeti! — De térjünk vissza. A zsidó emancipatio hátráltatása nem onnan kölcsönzi erejét, mintha e nemzetiséget „néhány polgárosítása ronthatná el“ — oh nem! erről a mezőről el kell vinnünk a vitatkozást; mert ez minden kételem felett áll. Említém e kis iratban, hogy annyi erő van a magyar nemzetiségben, hogy az fentarthatja magát földviszonyos, és municipalis institutiói által, sőt mind a kétőn változtatásokat tehet is, az egész nép érdekében e tekintetű veszély nélkül; mert a földbirtok állandósági (stabilitási) elvet hord méhében: de ez nekünk nem elegen

dő. Szükséges, hogy minden lépés abban is előbbre vigyen, és így a vitatkozást azon terrenumra kell állítanunk: valljon az idegen elemü zsidóság emancipációja által nemzetiségünk mostani helyzetében marad-e vagy előre megy?

A zsidók kereskedést üznek majd nem általánosan; ez összeköttetéseket, érintkezéseket szül, ezek pedig a német elemet teszik szükséggé s innen, hogy ez elem benne annyira meggyökerezett, mint maga a kereskedés, és ez annyival inkább, mivel földi létök csupán privát célokra volt korlátozva; nyilvános közcéljok nem volt.

Azonban tegyük az emancipatio létre jött. Mit szült ez? — Uj lökést adott vagyon és számbeli növekvésökben. Ime egy egészen új, idegen elemü erőnek szaporodása motani körülményeink között; és hol vagyunk a nemzeti egységgel? — Lesz erőnk később a joggal felruházott, az intelligentia, természeti ész, vagyon által támogatott idegen elemet leküzdeni, felolvasztani nekünk, kik magunk is csak alanti fokán állunk a fejlődésnek; nem bennünket rontana meg a zsidó emancipatio, de jövő fejlődését a magyar nemzetiségnek tenné nehezebbé, és így ártalmas volna a haza céljainak, mellyeknek véd-fala a nemzeti egység.

Azonban megvallom: fájdalmasan kell é gondolatnál megállapodnom: hát a töméntelen jogtalanság, hát az üldözés és megvetés, és annyi nyomora állásuknak tovább is megmaradjon?

Ha a nemzetiség ügye és emancipatio csak az eddig elősorolt nézetekkel jőne érintésbe, bármely belküz-

delmek között, bár melly fájdalmasan — igenlő értelemben kellene nyilatkoznom: de én több kedvező körülményeket látok, mellyek mint fénysugarok világítják meg azt, s itt az első: a zsidók vagyonsága; ez képessé teszi őket az iskolák jól elrendezésére, és bennök a magyar nyelv általános behozatalára. Ezt azon természetes ész, fogja elősegélni, mellyel mindent gyorsan felfogni képesek. A zsidók épen vallásuk, vagyonságuknál fogva az iskolákat szorgalmasan járják mint bár melly más népág, és így e tekintetben a hatás reájok igen könnyű, tehetségeiknél fogva elég sebes leend.

A zsidók most nem saját nemzetiségüket hordják magokban, hanem a németet; és itt Eötvössel én is igen kedvező következményt huzok ki, „ha a zsidók hazánkban egy német elemet képeznek, nem mutatja e épen az, hogy e nemzet idegen nemzetiséget felvesz, s vele asszimilálódik;“ és arra, hogy ezután nemzetiségünkbe olvadjanak fel, mi lesz az ösztön? a kereskedés egyetlen céljoknál, a vagyonságnál fogva, megnémetesíté őket; az emancipatio adjon egy más ösztönt, egy más célt; és ez magyar elemet fog beléjük szívárogtatni. —

Az emancipatio elmaradt. Én parányi tag a tiz milliónyi nép között, mikint foghatok szólni, hogy nyom nélkül ne enyészék el hangom? — De ha milliók akaratát mondom ki az által, hogy a zsidóktól a nemzet a magyarosodás elfogadását várja, szeretett polgártársaim, mikint fogja kebletek viszhangzani ezt? Nem hittem soha, hogy határozott ellenségei legyetek e nemzet ügyének, s örömmel tapasztalom: mikint azt kebleiteken ápol-

ni meg is indultatok. Én intelligentiátokra sokat építék és hiszem, hogy hamarább, mint bármely népág felfogjátok, hazám érdeké, miért kell e népnek magyarnak lenni. — Míg erre eljuttok, nézzétek csak a nemzetnél mikint állott az emancipatio. Alig pendített meg s azonnal érkeztek viszhangok s ezekből lön egy szivemelő általános hang ott a karpatok lábainál, mellyeket az ősz Duna mos, és számotokra követelte a szabadságot. Nyuljatok kebleitekbe: valljon e tiszta, e megelőző készség, ez elhatározott fellépés, e küzdés érettetek, szült bennetek egy meleg érzelmet? És ha szült, olyan volt az, hogy csak a kebelben haljon el, mint sirüregben, vagy hullámozó vágyaitok közt el fulladjon? és nem volt olly érzelem, melly kilépve üléből, tettek és cselekvények által kívánjon élni örök életet? — Ne hagyjátok ez érzelmet ápolatlanul, mert reátok, mert az egész hazára megtermi gyümölcseit. Ez a nemzetiség elfogadása! — Az idő halad. A jövő törvényhozó test egybegyül. Az emancipatio kérdése ismét szünyegre kerül, — és ekkor, történjék bármi, de tudjátok meg, hogy minden, ki a zöld asztalhoz ül, belső-kép azt kérdendi magától: három éve ez előtt a jogtalan, az elnyomottnak segédkezeket nyujtánk, és mit tön ez érettünk? és higyétek sok függend azon felelettől, mellyet mindenki nyerend: „engedett a nemzet óhajásinak, elhatározattan nyilatkozott a nemzetiség mellett“, vagy „a zsibbasztó indifferetismus üléről a nemzetiség minden kívánata elpattant.“ Az első esetben uj hév, uj erővel folyand a harc mellettük; a másodikban hidegségtök viszonthidegség követen-

di; és mindegy, ha az emancipatio pártoltatni is fog — mert igaz, a nagylelkűség hálát, viszonyosságot nem keres: de valamint ha feltalálja, örömmel lobog fel: úgy ha nem, belső elkomolyodással telik el, és jutalmát csak saját nemes érzelmeiben keresi. — Mellyik helyzetbe akarjátok a jövő törvényhozó testet hozni? — Töletek függ ezután a kérdés alakulása, siettetése, vagy késleltetése; töletek, mikint pártolóitok számát nevelni vagy csökkenteni fogjátok. Mondák a multkor, hogy magatok közt elhatározatok tíz év mulva össze nem adni senkit, ki magyarul nem beszél, én e határozatot a kivétellel, „ki bizonyítani képes, hogy alkalma, módja nem volt, nem lehetett erre“, igen szeretném, ha életbe lépne; nem lehetne-e a jövő országgyűlésre ez alakban ezt felterjeszteni? mert azt hiszem: Vannak kötelességeink minden hazára iránt különösen; ezek a honnak relativ céljai közül fejlődnek ki, és egyik illy kötelességnek tartom én hazánk iránt azt, hogy egymást megértsük, — e kötelesség alól senki kimentve nincs, és nem vagytok ti sem, uraim.

H o r v á t o k.

Azon Horvátországról akarunk szólni, mely magyar hazánkkal két század óta egy életet él a testvéri szeretet védszárnyai alatt — és mely ujabb időben az anyahontól elfordulni kezd. Nem fogok politicalai kérdések felett hist. szempontból vitatkozni „socia regna“ vagy „partes adnexae“ — „Slavonia,“ Magyar vagy Horvátországhoz tartozik-e: hanem csak azon viszonyokról, mellyek ujabb időben, ottan nemzetiségünkre nézve magokat mutatják.

Ha nép elnyomásról panaszkodik, legyen az bár melly kicsiny: figyelmünket megérdemli; s ha nagy nép erejének érzetében a kisebbnek, a vele szövetségben vagy kapcsolatban élők kívánatit méltányolja: nemesen bánnik. Illy példák ritkák, de annál ragyogóbbak; a történetben. Így Magyar és Horvátország. A kis Horvátország Bihar és Pest megyénél; az egész Magyarország terjedelménél pedig 25-ször kisebb; kisebb úgy vagyonna, mint intelligenciára. Ha a Magyarhon követeléseinek Horvátország ellenében nyomadékot akarna adni: mi fogná feltartóztatni utjában? Azonban szép oroszlányi erővel bírni,

és ezt bárányilag használni; és ismétlem: tisztelni kell minden nép kívánatot, bár milly csekély legyen a nép.

Sok függ annak tisztába hozásától, mint regna so-
cia vagy mint partes adnexae állanak-e az országgyűl-
ésen; az ezen hozott törvények, vagy pacta conventákon,
egyezkedéseken alapul-e a kapcsolat a két ország között?
mert ha ezeken alapul: akkor az csak mind a két fél meg-
egyeztével változhatik, de Horvátország mutathat-e fel
csak egy punctumot, egy tractust is ezen értelemben? s
mutathat-e csak egy rendszabályt, melly nem a magyar
törvényhozó test által iratott. — Ezen terrenum Horvátor-
szágra bizonyára nem kedvező. Mint ország jelenik meg
a hongyűlésen — három követe által; — ez magában sem-
mit nem határoz, mert e követek az egész törvényhozásba ö-
rökké befolytak, szavazatukkal sokszor az egész ország sor-
sa felett határoztak, és ha csupán ezen három követtől füg-
gene a törvényhozás, akkor minek ők a magyar országgyű-
lésen? hogy vetot gyakoroljanak e felett? és hol van ak-
kor Horvátország törvényhozó teste? talán a három kö-
vet, két táblára oszolva hozná a törvényeket? Vagy ta-
lán olly tökeletes szerkezettel bír, hogy sem a visszaélé-
seket orvosolni, sem az avultakat megújítani szüksége nem
volna? szóval volna egyetlen status a világon, melly a
stabilitas elvét valósítaná. Hogy Horvátország nem me-
gyénkint, hanem in complexo van képviselve; azt csak
úgy tekintem, mint a Jász — Kún vagy a Hajdukerüle-
tek képviselétét. —

Municipalításokat emlegetni, itt semmit nem jelent;
municipalitas hatása törvényhozás ellenére a legvésebb)

elem volna a statusorganismusban; ennek az administratio-
ban fekszenek minden jótékonyágai, és a törvényhozás
előtt el kell némulnia; a megye érdekeknek össze kell foly-
niok a törvényhozásba és teremteni fő folyamat, mint fő e-
ret a testben. A legszabadabb municipalis rendszert ez el-
vért megtagadnám, meg, ha nem mondom általában, de
bár némelly jogainál fogva is ragaszkodnék önhatóságához
ellenére a haza érdekeit képviselő törvényhozó testnek.

Nagysága az egésznek nagysága a részeknek is;
nagysága, boldogsága Magyarországnak az Horvátorszá-
gé is; és Horvátország győződjék meg, hogy érdekeit pár-
tolni előmozdítani csak úgy fogja Magyarország, mikint
jogait eddig is száz vérszől kimenté, épen fentartá. —
Képzelve csak Horvátország mostani állását, magára ha-
gyatva nem-e a magyar municipalis rendszer, nem a tör-
vényhozási befolyás, szóval a magyar alkotmányos álla-
pot az, melly fentartá életét? — Nem ezt akarom ebből
következtetni, mintha felruházni kívánnám a törvényhozást
minden cselekvényre iránta, igaz igaztalan bánásmódra —
a „status Reipublicae suprema lex esto“ üdvös szabály,
de nem kívánom minden nyomon használni, és hiszem,
hogy van a majoritásnak is önkénye a kisebbség ellen,
melly sokszor igen nyomasztó, igen keserves lehet, és
melly existenciát semmíthet meg, vagyont, bátorságot
forgathat fel; van e tekintetben is önkény, és egy exor-
bitans többség evvel igen kínos játékot üzhet. Kell tehát,
hogy a főhatalom óvakodva haladjon az érdekek mellett,
és feljajdulásuk előtt füleit ne zárja el, és örökké a leg-
nagyobb szám legnagyobb boldogsága lebegjen előtte, és,

uraim, e mezőre kívánom én a vitatkozást hozni, hogy soha semmi szabály ne sujtson fájdalmasan benneteket, érdekeiteket hallgassa meg, és tudja méltányolni, mert háromszáz ötven ezer ember méltán emelhet szót saját boldogsága ügyében, és ha e szó nem gát a milliók ügyében, miért elfordítani annyi kebelt annyi érzelmet? a gyöngének nem nehéz törvényt szabni; de a hatalmas erenye, ha hatalmát nem érezteti vele. —

Ez általános nézet az, mely jelen viszonyaitokra a legkönnyebben alkalmazható. — A magyar nyelv elfogadása viszhangot nem lelt, és, uraim, ti azt gondoltátok, hogy e magyar nyelv tinnemzetiségűtököt aláassa, és a meleg szeretetből iránta szót emeltetek az ellen. — Mellőzöm a kérdést alá ássa-e vagy sem; mert „fides tua salvum te facit,” és úgy veszem mint az utolsó években ti tekintetek. Saját nemzetiségűtök veszélyeztetik általa! mondjátok; nemzetiség nélkül minden erő minden kiszárad belőletek, és elhal éltetők. — És ekkor megkezdétek az apró demonstratiokat; fáklyás zenék, csillagok, hangversenyek, nemzeti dalok, röpiratok, hirlapi cikkek egymást követék, és küldötteitek ellenzik a törvény javallatot. „Ti magatok közül e nemzetiséget kiírtani nem hagyjátok.“

Jól van tehát ha a fentebbi elvet reátok alkalmazzuk, és kimondjuk: méltányoltassék követeléstök és mi felhagyunk sürgetésünkkel; mi történt ekkor? megnyiltak-e kebleitek, a sympathiáknak? Szeretném, igen; mert az ellenkező hiedelem, megvallom, elkomorit; és gondolatokat riaszt fel bennem, és képeket fest előttem, melyek egy végtelen viszázkodás jövendőjéből merülnek fel. — Jól

van: álljunk el a kisebbség nyomasztásától, és ti, kik az egyesség megzavartát, a feszültséget e forrásból származtatjátok, majd egész kebellet ismét felénk fordultok-e? Én megvallom az egyesség visszaállításának a legkedvezőbb eredményeit látom; mert a béke ölén látom a civilisatiót, az egyességén a jólétet felvirulni. Legyen tehát: nemzetiségűk a magyartól a legapróbb viszonyokig óvassék meg; de vége a felszűnésnek, és újra álljon vissza az öszhangzat köztünk és köztetek — meg vagyok győződve, hogy egy minden tekintetben kifejlett hazapolgár a meglegedés csendes ölén javára annak inkább fog munkálni. Mi tehát, kik az igazság zászlóját, édes örömmérettel mondom, a honban minden polgár számára kitűzők, mi, kik tisztábban állunk Europa bármely nemzetinél — mutassa meg a történet — igazságos, népboldogító politikánkban, mi békítsük ki e kis országot; vonjuk el a képet, melly előtte mint rémlebeg; nyugtassuk meg az ingerülteket, az aggódókat, és nyujtsuk újra baráti jobbunkat.

De ha a teljes öszhangzást ez által, mit nemzetiségűk tekintetében tevének, a vágygyal tin-nemzetiségűk iránt vissza nem állítatok: mit gondoljunk akkor a mostani háborgásról — paeocupalni nem akarom a dolgot, azonban csodálkozni fogtok-e, ha ekkor a nyílt karok előttetek elzárkódnak, csodálkozni fogtok, ha az egyetértés örömétől lángható arcokra hideg komolyság üled, és ha termeinkben szózatotok csak a falakról fog visszahangzani; csodálkozni fogtok ekkor? Magyar hazám pedig, a tíz milliónak hona, fogja tudni, mit tegyen.

És itt még sok gondolat üzi agyamban egymást, de most eltemetem azokat. — Álljon vissza a béke, szűnjék az indulat, gondoljatok a sok százados frigyre; álljon fen a kapcsolat köztünk keresztül még századokon; éljen a horvát nemzetiség, őrizzétek meg azt férfiasan; és a magyar legyen ki legkevesbé korlátozza e kifejlődést; — éljetez boldogul testvéreink; egy hazának gyermeki, egy fejedelem polgárai, egy korona védnökei, szeressük egymást; és ne felejtsetek, hogy a magyar hazának nemzeti képviselőisége a földön legigazságosabb tud,- s akar lenni.

Mi magyarok várjuk meg ez új pályán, mikint fog e kérdés mutatkozni; — különben én erősen hiszem, hogy a cél, mellyet előbbi tendenciánk által akaránk elérni, ez új terrenumon szinte valósulni fog. És nem-e boldogság, ha indulat nélkül, a kölcsönös egyetértés, szeretet kebelén fog valósulni az? Éljen a kapcsolat! Magyar és Horvátország szeresse egymást!

V É G E.

